

BETER Leesonderwijs

Volgens
Merel van Vroonhoven

Literatuur IS BREINTRAINING

Interview
Erik Scherder

Op de cover Pieter van den Heuvel

en zijn
leesdieren

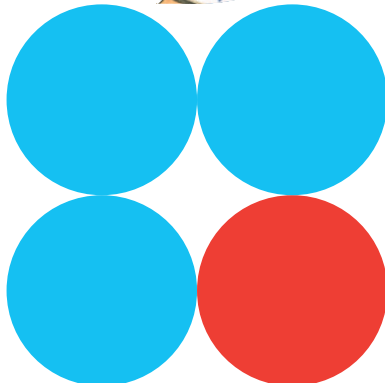
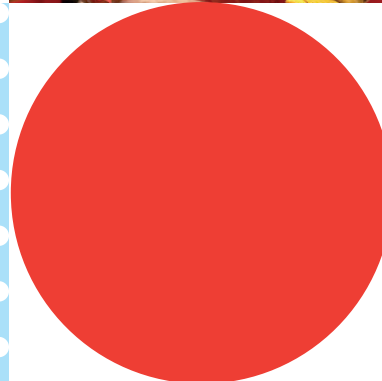
0-6 jaar
JUBILEUM
Vijftig jaar Pluk
van de Petteflet

10

6-12 jaar
**CREATIEF
SCHRIJVEN**
In de klas

14

26
0-18 jaar
PRIKKELS
Het leesoffensief

4
Merel van Vroonhoven
'Ik ben leraar, dus ik lees'

7
6-12 jaar
Robots in kinderboeken
Wat is écht leven?

8
6-12 jaar
**Woutertje
Pieterse Prijs**
Het kind en de wereld

12
0-6 jaar
Blikveld 0-6

16
6-12 jaar
Blikveld 6-12

18
12-15 jaar
Lesbrieven
'Als ze maar met het
verhaal bezig zijn'

20
12-15 jaar
Blikveld 12-15

22
15-18 jaar
**'Lezen is willen
begrijpen'**
Interview Erik Scherder

24
15-18 jaar
Blikveld 15-18

28
Passie voor taal
Lette Vos

30
Interview Astrid Sy
'Eigenlijk ben ik
een romanticus'

32
Atelierbezoek
Pieter van den Heuvel

34
Het vak
Leesbevorderaars
over de praktijk

35
Taal versus tirannie
Lieke Marsman

36
Agenda & Mededeling
Stichting Lezen

HOOGSTE PRIORITEIT

Foto: Keke Keukelaar

Een halfjaar geleden riep de Leescoalitie, samen met elf organisaties uit het veld van onderwijs, cultuur en jeugdgezondheid, de politiek in een manifest op tot een ambitieus Leesoffensief. Die oproep vindt weerklank: bibliotheken, gemeenten, scholen en kinderopvang bundelen hun krachten in lokale of provinciale leesoffensieven. In dit nummer van *Lezen* en op tijdvooreenleesoffensief.nl kunt u meer lezen over deze mooie initiatieven in het land. Wellicht inspireert het u en zet het ook u aan tot actie in uw omgeving.

Maar met deze initiatieven alleen zijn we er nog niet. Het is evenzeer belangrijk hoe politiek Den Haag het Leesoffensief invult. Versterking van leesvaardigheid en leesmotivatie moet, gezien de alarmerende ontwikkelingen wat betreft het lezen en toenemende kansenongelijkheid, ook landelijk prioriteit zijn. Onderwijs en leesbevordering moeten steviger verbonden worden. Met een bedrag van negentig

miljoen euro per jaar kan er op iedere school, van po tot vo, met de Bibliotheek als ondersteuner van effectief leesonderwijs, een rijke leesomgeving met een goede schoolbibliotheek worden ingericht en onderhouden. Bestem hiervoor middelen uit het Nationaal Programma Onderwijs en investeer vervolgens duurzaam in rijke leesomgevingen in kinderopvang en op scholen – de plaatsen waar alle kinderen komen; kinderen met en zonder een gevulde boekenkast thuis.

Ik herhaal daarom hier de oproep aan de politiek: zet in op leesvaardigheid als basisvaardigheid. Momenteel wordt er gewerkt aan een actie-agenda voor het Leesoffensief. Hoe die eruit gaat zien en hoeveel middelen er beschikbaar komen voor het Leesoffensief is mede afhankelijk van het nieuwe kabinet. Maar welk kabinet er ook komt, werken aan een geletterde en leesvaardige samenleving, en daarmee kansen bieden aan kinderen en volwassenen, zou als maatschappelijke opgave voor alle partijen hoogste prioriteit moeten zijn. Want zonder serieuze investeringen blijkt het Leesoffensief straks een lege huls...

Gerlien van Dalen
directeur-bestuurder Stichting Lezen

**ZONDER
SERIEUZE
INVESTERINGEN
BLIJKT HET
LEESOFFENSIEF
STRAKS EEN
LEGE HULS**

LEZEN

Kwartaaltijdschrift voor leesbevordering en literatuureducatie, uitgave van Stichting Lezen.

Professionals en studenten op het gebied van leesbevordering en literatuureducatie ontvangen *Lezen* gratis door zich aan te melden via lezen.nl

Redactieadres
Stichting Lezen,
Nieuwe Prinsengracht 89,
1018 VR Amsterdam.
020-6230566
redactie@lezen.nl

Hoofredacteur
Gerlien van Dalen

Eindredactie
Annemarie Terhell,
Eva Gerrits

Redactie
Daan Beeke,
Eva Gerrits,
Mirjam Noorduijn,
Annemarie Terhell,
Desirée van der Zander

**Medewerkers
aan dit nummer**
Lieke Marsman
Femme ter Haar
Anne Stalinski

**Ontwerp &
art direction**
Erik olde Hanhof,
Judith Schoffelen

Uitgever
Stichting Lezen

Druk
Zalsman BV

Coverbeeld
© Pieter van den Heuvel

Abonnementen
Abonnementenbeheer
adreswijziging, abonneren
of opzeggen tijdschrift
Lezen? Vul het formulier
in op lezen.nl

Voor overige vragen
Abonneeservice
Tijdschrift *Lezen*
0172 476085
(tijdens kantooruren)

of info@spabonneeservice.nl

© juni 2021
Stichting Lezen.

Niets uit deze uitgave mag worden gereproduceerd door middel van enige methode of vorm dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.
ISSN 1570-9698.

De inhoud van *Lezen* is auteursrechtelijk beschermd. Eventuele rechthebbenden die wij niet hebben kunnen achterhalen, verzoecken wij contact op te nemen met de uitgever.

Projecten met dit icoon zijn mogelijk gemaakt door Stichting Lezen.

@stichtinglezen

lezen.nl

lezen
STICHTING LEZEN

Stichting Lezen is de drijvende kracht achter de leesbevordering in Nederland. Zij genereert kennis over lezen en verbindt partijen die er samen voor zorgen dat kinderen en jongeren goede en gretige lezers worden en blijven.

BETER LEES ONDERWIJS

Volgens
Merel van Vroonhoven

Tekst
Annemarie Terhell
Illustratie
Anne Stalinski
Foto
Joost Hoving

Merel van Vroonhoven

verruilde anderhalf jaar geleden haar topfunctie in de financiële wereld voor een opleiding aan de pabo.

Haar doel: ze wil als leerkracht in het speciaal onderwijs betekenisvol zijn voor individuele leerlingen en tegelijk haar bestuurlijke vaardigheden blijven inzetten om te zorgen dat het op systeemniveau beter gaat met het onderwijs. Als voorzitter van de Raad van Toezicht van Stichting Lezen maakt ze zich sterk voor een rijke leescultuur. 'Lezen hoort veel hoger op de agenda thuis en moet een structurele plek krijgen in het onderwijs.'

“
**Iedereen
zou moeten
zeggen:
ik ben
leraar,
dus ik lees**

“ Ik vind het schokkend dat een kwart van onze kinderen het risico loopt op laag- geletterdheid

Waarom het leesoffensief zo hard nodig is? Daar hoeven we het toch niet meer over te hebben, zegt Van Vroonhoven. ‘Alles, maar dan ook alles, wijst erop dat het niet goed gaat! De Pisa-scores zijn belabberd, de vaardigheden van Nederlandse scholieren gaan steeds verder achteruit. Onlangs heeft de onderwijsinspectie geconstateerd dat een deel van de kinderen het basisniveau voor schrijfvaardigheid niet haalt. Het is ronduit schokkend dat een kwart van onze kinderen het risico loopt om laaggeletterd de schoolbanken uit te komen. Hoeveel signalen zijn er nog nodig om te concluderen dat het niet goed gaat? Het is volkomen terecht dat de Onderwijsraad en de Raad van Cultuur aan de bel trekken met het Leesoffensief. En voor wie het nog niet doorheeft, zeg ik: bekijk nog een keer het filmpje van Arjen Lubach over begrijpend lezen. Dat maakt het in één klap duidelijk.’

Toegang tot boeken

Zelf is ze een echte lezer. Door haar voormalige oppas en vriendin (die óók voor de klas staat) ontdekte ze dat toegang tot boeken voor lang niet iedereen vanzelfsprekend is. ‘Zij vertelde me ooit dat veel van haar leerlingen thuis niet in aanraking kwamen met boeken. Van overal en nergens sprokkelde ze van haar eigen geld tweedehandsboeken bij elkaar, die ze dan meenam naar de klas. Op school was er geen geld voor een schoolbibliotheek. En dat is erg. Taal is de basis, het geeft toegang tot een gelukkig leven. Je hebt het overal voor nodig. Niet alleen de technische kant is belangrijk, het verschaft je ook een visie op nieuwe werelden waardoor je je als mens kunt ontwikkelen, waardoor je je kennis en empathie vergroot. Dat ontnemen je mensen als je niet zorgt voor goed taal- en leesonderwijs. Elke vrijdagmiddag begeleid ik een Ghanese jongen uit vmbo-één met huiswerk. Hij valt precies in de groep die het grootste risico loopt op laaggeletterdheid. Als hij straks de brief van de gemeente niet kan lezen, de bijsluiter van geneesmid-

delen niet kan lezen – wat betekent dat dan voor zijn toekomst?’

Wat moet er gebeuren als het leesonderwijs op de basisschool tekortschiet?

‘Het is belangrijk dat de politiek stelling neemt en zegt: lezen is onderdeel van ons onderwijs. Ministers zeggen wel dat ze het belangrijk vinden, maar op het structurele vlak wordt te weinig gedaan. Als je het écht belangrijk vindt, moet je het niet financieren vanuit allerlei subsidies die weer weg kunnen vallen. Dan moet je langdurig geld beschikbaar stellen – voor bibliotheken en scholing, bijvoorbeeld. Op dit moment zijn er te veel doelen in het onderwijs. Er zijn subsidies voor duurzaamheid, voor bewegend leren. Dat is belangrijk, maar voor je het weet zijn besturen bezig het geld dat ze nodig hebben voor de basis binnen te schrapen met randvoorwaardelijke dingen. Het zou andersom moeten zijn: pas als de basis op orde is, kun je ook andere dingen gaan doen.’

Valt of staat het leesonderwijs met de politiek?

‘De politiek kan een deel doen, maar in alle lagen van het onderwijs zelf – in de klas, op directieniveau, op bestuursniveau – moet nu worden gezegd: we zijn geen knip voor onze neus waard als we hier niet mee aan de slag gaan. Het moet in alle fasen en op alle plekken een veel hogere prioriteit krijgen en daarmee een hogere kwaliteit. Als ik schoolbestuurder zou zijn, dan zou ik zeggen: “Het is onacceptabel dat er nog leerlingen onze school verlaten die laaggeletterd zijn. Wat er ook gebeurt, dat gebeurt níét.” Ik zou gaan kijken:

waar wordt het beste leesonderwijs in Nederland gegeven? Hoe doen ze dat? Wat kunnen wij daarvan leren? Vervolgens zou ik met de pabo's en de lerarenopleiders om de tafel gaan zitten en als voorwaarde stellen: ik wil alleen nog maar studenten krijgen die op een goede manier zijn opgeleid. Er ligt ook een taak bij de commerciële partijen die de methodes maken. Als je vasthoudt aan de huidige begrijpend lezen-methodes, dan krijg je de verschraling die er nu is. De overheid zou daar ook iets aan kunnen doen door te zeggen: wij willen dat het leesonderwijs op een andere manier gebeurt.’

Je studeert nu zelf aan de pabo. Word je als aankomend leerkracht goed voorbereid op je rol van leesbevorderaar?

‘Ik doe een verkorte, digitale deeltijd-variant. Daarin doe je veel aan zelfstudie, het aandeel jeugdliteratuur is heel beperkt. Mijn schoolopleider is het er helemaal mee eens dat lezen steviger op de agenda moet komen te staan, maar dat staat nog aan het begin. Er zijn wel positieve ontwikkelingen: de voltijdsstudenten doen elk jaar mee aan de Pabo Voorleeswedstrijd, er zijn activiteiten rond de Kinderboekenweek, de minor Open Boek wordt aangeboden. Toch is lezen nog te weinig vanzelfsprekend in de opleiding, denk ik. Dat probleem zie je overal terug. Vorige week sprak ik een docent van een andere Hogeschool die bijna radeloos was en zei: ik krijg het gewoon niet in het programma! Iedereen wil het wel, maar er is altijd weer iets anders wat voorrang heeft.’

Heeft dat te maken met de vrijheid die pabo's hebben op dit gebied?

‘Die indruk heb ik wel. Wat ik vaak hoor is dat taaldocenten op de pabo veel moeite moeten doen om lezen echt onderdeel van het curriculum te laten zijn. Ze moeten concurreren met allerlei andere vakken, zoals burgerschapsvorming en muziek in de klas. Natuurlijk zijn er pabo's die het goed doen en er hard aan trekken. Maar het probleem is dat het onderwijs in Nederland enorm ► 5

BETER LEES ONDERWIJS

Volgens
Merel van Vroonhoven

is versnipperd. Het idee dat het een soort markt is waarin je concurreert om de studenten of de leerlingen, heeft ertoe geleid dat we 384 routes naar het leraarschap hebben. Al die pabo's en lerarenopleidingen bedenken zelf wat ze belangrijk vinden. Natúúrlijk is kunstonderwijs belangrijk, natúúrlijk moet je ook je certificaat voor gym halen. Maar de basis is toch dat je kinderen goed leert lezen, schrijven en rekenen? Dat je ze liefde voor lezen bijbrengt? Literatuur en lezen moeten echt verankerd zijn in elke opleiding.'

Hoe staat het met de leesmotivatie van je medestudenten? Vinden zij het belangrijk om te lezen?

'Veel onderwijs vindt nu online plaats, dus ik weet niet wat mijn collega-studenten lezen. De onderzoekscijfers ken ik wel: een kwart van de pabostudenten houdt niet van lezen, een groot deel van de studenten leest nooit kinderliteratuur. Dan denk ik: hoe kun je dat vak onderwijzen als je er zelf niet van houdt? Daar is dus nog een wereld te winnen. Verklaarbaar is het wel: deze generatie studenten is opgegroeid in een tijd dat het leesplezier al een neergaande lijn vertoonde. Die moeten nu worden bijgespijkerd. Nederlandse middelbare scholieren hebben de laagste leesmotivatie van de hele wereld. Ergens doen we dus iets niet goed. Wij moeten dus met zijn allen ons best doen om het weer aantrekkelijk te maken.'

Het onderwijs in Nederland is enorm versnipperd, er zijn alleen al 384 routes naar het leraarschap

Welke scholen kunnen volgens jou als voorbeeld dienen voor goed leesonderwijs?

'Ik vind de Alan Turingschool in Amsterdam een goed voorbeeld. Het lezen op deze school is ingebed als een structurele leerlijn. Ik ben erg onder de indruk van wat ik daar heb gezien. Er zitten kinderen op school die van huis uit weinig van boeken meekrijgen, maar in

de klas teksten van Shakespeare lezen en daar veel plezier aan beleven. Ze werken er themagericht. Begrijpend lezen is er geen apart vak, maar onderdeel van ieder vak. Ik zie deze school als een voorbeeld van hoe je het graag in het hele onderwijs zou zien. Dat leraren getraind worden, dat ze met passie zelf lezen. Als schooldirecteur moet je het lezen belangrijk maken, zodanig dat iedereen in het team zegt: ik ben een leraar, dus ik lees.'

Heb je een aanbeveling voor de nieuwe minister van Onderwijs?

'Start met een goed curriculum op dit gebied en leg meer verplichting op voor het hanteren van een doorgaande leeslijn in scholen. De vrijblijvendheid moet eraf. Elke leraar die nu nog van de pabo afkomt en niet weet hoe je didactisch goed leesonderwijs geeft, is er een te veel. En verder: verplicht scholen om te werken op een manier die bewezen is, *evidence based*. Breng focus aan. Haal een deel van de werkdruk weg, dan ontstaat er ook meer ruimte om goed taal- en leesonderwijs in te richten. Het is echt zo duidelijk wat er nodig is, ik hoop dat een nieuwe minister gaat zeggen: naast het oplossen van het lerarentekort, wordt betere onderwijskwaliteit met een prioriteit voor lezen mijn speerpunt. We gaan aan alle verschillende knopjes in het systeem draaien en ik zorg ervoor dat als mijn termijn er na vier jaar op zit, de situatie echt verbeterd is.'

Merel van Vroonhoven

(Blaricum, 1968) studeerde geofysica aan de Technische Universiteit Delft, volgde een MBA aan de INSEAD Business school, was lid van de hoofddirectie van Nationale-Nederlanden en vervolgens van de Raad van Bestuur van de Nederlandse Spoorwegen. In 2012 werd zij Topvrouw van het jaar. In april

2019 kondigde ze haar vertrek aan als bestuursvoorzitter van de toezichthouder Autoriteit Financiële Markten om te gaan studeren aan de pabo bij Hogeschool InHolland. In haar columns in de Volkskrant doet ze verslag van haar belevenissen voor de klas. Sinds oktober 2020 is zij voorzitter van de Raad van Toezicht van Stichting Lezen.

WAT IS ÉCHT LEVEN?

LEZEN & VERDER LEZEN

De aard van menselijkheid

De nieuwe jongen
David Almond
illustraties: Marta Altés
vertaling: Annelies Jorna
uitgeverij: Querido
€ 17,99

9+

Mijn broer en ik

Abdelkader Benali
uitgever: Querido
€ 4,95

10+

Abdelkader Benali's eerste kinderboek gaat over Amira die tijdens het zwemmen op een hete zomerdag ontdekt dat haar broer een robot is. De ideeënnovelle op kinderhoogte verscheen tijdens de Maand van de Filosofie (2018) en roept relevante vragen op over kunstmatige intelligentie als: wat maakt iemand menselijk? – boeiende gespreksstof voor kinderen.

Lijken robots op ons, of wij op hen? In *De nieuwe jongen* onderzoekt de gelauwerde David Almond speels de aard van menselijkheid.

Tekst Mirjam Noorduijn

Wat is raar? Deze relevante vraag stellen straatscholfies Daniel en zijn vriend Maxi elkaar als er een nieuwe, wat vreemde jongen in hun klas komt. George zegt bijna niets. Zijn blik is leeg. En zijn rekenkunst is benijdenswaardig. Maar wat zegt dat, vindt Daniel: 'We zijn zelf toch zeker ook gestoord?' [...] 'Zoals we elke ochtend als zombies naar school gaan' en gedwee 'naar binnen drommen'? Maar wanneer George's oor er tijdens de taalles zomaar afvalt (hilariteit ten top) zijn de jongens niet langer overtuigd van zijn menselijkheid. Vanuit Daniels perspectief neemt Almond je mee in een Roald-Dahlachtig kinderboekenavontuur, waarin hij licht filosofische vragen aanstipt over het mysterie dat het leven is, de rode draad in zijn oeuvre. Maar waar hij meestal een magisch-realistische verhaalwereld creëert, vertrekt hij nu vanuit een boeiend gedachte-experiment. Want ja, wat je net als Daniel dan al vermoedt, blijkt te kloppen: George is een menselijke robot. Daniel is teleurgesteld: hij en zijn klasgenootjes meenden oprecht dat George erbij hoorde 'op zijn eigen hartstikke rare manier'. Tegelijkertijd zitten ze vol vragen. Wat is intelligentie? Heeft George vriendschapsgevoelens? En 'moet je iets zijn wat dood kan gaan als je iets bent wat kan leven?' Dankzij Almonds uitvergroete humor (en Marta Altés karikaturale tekeningen) staan lezers ongemerkt stil bij het fenomeen kunstmatige intelligentie. Dat Daniels moeder een beautysalon heeft met de dubbelzinnige naam 'JE NIEUWE ZELF: Experts in Make Overs', laat echter zien dat de vraag wat (nog) menselijk is lastig te beantwoorden valt en ook hoe vaag de grens tussen nep en echt is. Ondertussen volgen de knotsgekke verhaaldebeurtenissen elkaar in rap tempo op, culminerend in een ontroerende slotscène waarin Daniel en Maxi George ontvoeren naar het nabijgelegen bos, een vrijplaats waar de verbeelding onbekommerd zijn gang kan gaan, weg van het rigide schoolsysteem. Dat dit George fataal wordt, laat zich raden. Maar, zo eindigt Almond betekenisvol, hij heeft tenminste 'wel een dag echt geleefd'.

De robot van de rommelmarkt, uit: *Als de sterren zingen*

Tonke Dragt
uitgeverij: Leopold
€ 34,99

10+

Edu's huiswerkrobot moet in revisie en wordt tijdelijk vervangen door Bob van de rommelmarkt, een robot uit lang vervlogen tijden toen mensen nog konden lezen en schrijven. Om Bob te programmeren moet Edu dit zichzelf eerst eigen maken. Het gevolg: Bob is overbodig. In hoeverre zijn mens en machine inwisselbaar? Dragt-klassieker uit 1967.

Een wonderlijke expeditie van robots

Tatána Rubášová
illustraties: Jindřich Janiček
vertaling: Edgar de Bruin
uitgever: Boycott, € 17,50

10+

Tsjechische graphic sciencefiction-novel in de vorm van een vermakelijk reisverslag van twee verschillend geprogrammeerde robots die op zoek gaan naar hun oorsprong. Hun tocht voert hen door een visueel indrukwekkend landschap in oranje, groen, blauw en zwart. De menselijke beschavingsrestanten op hun weg roepen tal van fundamentele levensvragen op.

De wilde robot

Peter Brown
vertaling: Annelies Jorna
uitgeverij: Querido
€ 17,50

9+

Bij een scheepsramp spoelen enkele kratten met robots aan op een onbewoond eiland. Alleen robot Roz is onbeschadigd. Nadat de zon haar heeft opgeladen gaat ze op onderzoek uit en sluit vriendschap met de dieren die door hun voorspelbare gedrag Roz helpen overleven. Als er een luchtschip arriveert op zoek naar de vermiste kratten wordt het spannend.

HET KIND EN DE WERELD

Op 10 april werd de
Woutertje Pieterse
Prijs uitgereikt.
Juryvoorzitter
**Abdelkader
Benali** blikt
terug.

Hoe ervaar je het juryvoorzitterschap?

‘Het is atypisch omdat de Woutertje Pieterse Prijs genres en vormen husselt: poëzie voor kinderen, prentenboeken, verhalend proza voor kinderen en young adults, een enkele graphic novel. Het aanbod is breed en diep, met grote onderlinge verschillen – je zou het ook de appels-en-peren-prijs kunnen noemen. Wat extra waarde geeft: door de zittingstermijn van drie jaar lees je als jury ontwikkelingen mee.’

Wat is de stand in kinderboekenland?

‘Was poëzie vorig jaar sterk vertegenwoordigd, nu valt de enorme bloei van verhalende literatuur op. En hybriditeit in vertellen, het combineren van een spannend verhaal met non-fictie of met illustraties waarop je als lezer kunt reflecteren. Opvallend ook: inclusiviteit wordt steeds meer als vanzelfsprekend meegenomen. In kinderboeken verliest het haar politiek correcte karakter, wordt het genormaliseerd. Eerder is er sprake van fluiditeit. Geen zoektocht meer naar authenticiteit, een oorsprong, een worteling; het kind behoort tot de wereld en de wereld tot het kind. Of het nou adhd heeft, op zoek gaat naar een vader voor zijn West-Afrikaanse moeder, of een LHBTQ-agenda heeft.’

Wat is de kracht van de genomineerde titels?

‘Het verhaal van Klaus, de zoon van Thomas Mann en hoofdpersoon in *De naam van mijn vader* van Rindert Kromhout, is sterk verweven met de historische omstandigheden in Europa. Het is een historische roman over liefde, lust, een Vatersuche, deels oorlogsverslaggeving, waarin de hoofdpersoon zijn identiteit als fluïde ervaart en zich veelkantig tot de wereld verhoudt: als zoon-van, als geliefde, objectieve waarnemer, literator. Dat maakt niet alleen zijn identiteit, maar ook het boek fluïde. *Koningskind* van Selma Noort herneemt het Bijbelverhaal van Salomon, maar nergens doet het geforceerd modernistisch aan. Ze vertelt met aandacht voor het kind, voor de tijd waarin het speelt, en neemt het perspectief van de vrouwen als uitgangspunt. Daarmee haalt ze het klassieke verhaal

“JE ZOU HET OOK DE APPELS-EN-PEREN-PRIJS KUNNEN NOEMEN

onderuit, vermenselijkt ze Salomon en zijn omgeving.

Ted van Lieshout gooit in *Wat is kunst?* de wereldkunstgeschiedenis op een hoop en reikt, wars van hiërarchie, onderliggende thema's aan. Het is een boek als een museum, met Van Lieshout die als curator kunstwerken bij elkaar zet om tot nieuwe inzichten te komen, verrassende ontdekkingen te doen en werelden te delen.

Alle kinderen houden van voorgelezen worden, maar die kunst beheerst niet iedere ouder. *De fantastische vliegwedstrijd* maakt het een stuk makkelijker. Het is spetterend, kleurrijk, gek, spannend – zo'n prentenboek dat de band tussen ouder en kind versterkt en speciaal voor vaders een aanrader. *Alfabet* van Charlotte Dematons is simpel en briljant tegelijk, je vraagt je af waarom niet eerder iemand op dat idee kwam. Voor een kind dat het alfabet gaat leren is het leuk, voor een kind dat het al kent ook. Sommige exposés zijn bont en opvallend, andere vallen juist op door wit op papier – Dematons laat zien hoe ze durft te componeren. Haar manier van tekenen wordt nooit saai of voorspelbaar, je blijft kijken, zoeken en voortdurend vallen je nieuwe dingen op: verwijzingen, hersenkrakers. Wat doet die krokodil bij de A? Ach, het is een alligator.’

Wat gaf de doorslag?

‘*Hele verhalen voor een halve soldaat* van Benny Lindelauf en Ludwig Volbeda overtrof de verwachtingen. Lindelaufs verhalen zitten zo goed in elkaar, lezen als sprookjes uit duizend-en-één nacht. Bij sprookjes denken we vaak aan vaag en dromerig; het knappe van die uit duizend-en-één nacht is dat ze concreet zijn, de dingen benoemen. Dat doet Lindelauf ook. Volbeda's illustraties vullen aan, laten je wegdrogen. Er zit altijd iets tussen subject en object: mist, rook, zand, wolken; iets is een beetje onttrokken aan het zicht waardoor je nieuwsgierig wordt. De verhalen alleen al maken het een mededinger van formaat. Alleen de illustraties ook. Samen wordt het onvermijdelijk. De Woutertje Pieterse Prijs wil die zeldzame, sterke combinatie belonen van taal en teken, beeld en woord. Dat schaap met de vijf poten. Ook de vorm waarin dit boek is gegoten is bijzonder. Het had op geen andere manier gekund dan zo – dat maakt het de winnaar. ●

Zes broers worden opgeroepen voor het front. Onderweg moeten ze een grenspost passeren. Giften of geld om erdoor te kunnen, bezitten ze niet. Wel kennen ze verhalen, in overvloed. Verhalen over een behekst meer, over een poppenspeler die over lijken gaat en over een jongeman die zo mooi is dat de mannen uit zijn dorp hem graag een kopje kleiner maken. De broers vertellen alsof er een leven van af hangt. En dat is ook zo.

Hele verhalen voor een halve soldaat

Benny Lindelauf & Ludwig Volbeda (ill.). Querido, € 22,50 (11+).

VOOR ALTIJD

Janieck van de Polder als
Pluk van de Petteflet

“EEN KLEINE GRETA THUNBERG AVANT LA LETTRE

Pluk van de Petteflet viert dit jaar zijn vijftigjarig jubileum. Het verhaal van Annie M.G. Schmidt over het onbevreesde jongetje in zijn rode kraanwagentje en zijn dierenvrienden in de Torteltuif is sinds het in 1971 verscheen mateloos populair. Wat is het geheim van Pluks aantrekkingskracht?

Het is moeilijk voorstelbaar: een kinderboekenwereld zonder *Pluk van de Petteflet*. Toch was de publicatie van het boek indertijd helemaal niet vanzelfsprekend. ‘De Arbeiderspers, Schmidts toenmalige uitgeverij, zag er vanwege de kostbare kleurenillustraties van Fiep Westendorp financieel geen heil in,’ vertelt Dik Zweekhorst, redacteur bij Querido en verantwoordelijk voor het up-to-date houden van het oeuvre van Schmidt. ‘Toen Querido-uitgevers Reinold Kuipers en Tine van Buul, die al langer een kinderboekenfonds wilden beginnen, vervolgens vernamen dat Schmidt, met wie ze bevriend waren, De Arbeiderspers wilde verlaten, hebben zij het risico wel durven nemen. Dit bleek een goede zet: het boek was direct een verkoopssucces. Zo luidde *Pluk* een voorspoedig begin in van hun nieuwe fonds, met een stevige financiële basis om het verder uit te bouwen: *Pluk* heeft zeker ook een aanzuigende werking gehad op auteurs als Guus Kuijer. Het karakter van het kinderboekenfonds is zo mede door *Pluk* gevormd, en altijd Schmidt-achtig gebleven: eigenzinnig, met oog voor wat kinderen aanspreekt, zonder ze alleen maar te willen behagen.’

Universele superheld op kindermaat

Niet toevallig noemt Pluk-acteur Janieck van de Polder eigengereidheid als Pluks belangrijkste karakteristiek. Toen hij in 2004 als tienjarige de hoofdrol vertolkte in de boekverfilming was het met name die eigenschap waar de filmmakers hem op wezen: ‘Ik kreeg weinig strikte aanwijzingen. Ik moest weten wat er in het script en het boek stond, maar verder werd ik vrijgelaten om zo natuurlijk mogelijk te kunnen spelen. Wel vertelde de regisseur mij regelmatig dat ik eraan moest denken dat Pluk een jongetje is dat helemaal zijn eigen koers bepaalt. Dat maakte hem voor mij een superheld op kindermaat.’

Biograaf en uitgever Joke Linders, gepromoveerd op Schmidts schrijverschap, onderschrijft Van de Polders bevindingen: ‘Je zult maar tien jaar zijn en een eigen autootje hebben, een torenkamertje en als een gek door het land kunnen racen, steeds weer mensen helpend. Dat is pas een leven vol avontuur: niet suf op school zitten maar je eigen boontjes doppen en moeilijkheden overwinnen. Pluk is een typische sprookjesheld waarin je het menselijk verlangen naar vrijheid kan herkennen, een archetype zou ik zeggen.’ Zweekhorst is het daarmee eens: ‘Het alleen-op-de-wereld-thema, het kind dat in vrijheid, zonder last van betuttelende volwassenen, avonturen beleefd, is een heel universeel kinderboekengegeven. Zonder dit uitgangspunt zou *Pluk* nooit de status hebben die het nu heeft.’ Maar, voegt Linders daaraan toe, ‘kwaliteit van literatuur is nooit in één laag te vangen. De kracht van het verhaal zit ‘m ook in de combinatie van sprookjeselementen, geheimzinnige gebeurtenissen en het samenspannen van de verteller met het kind. Je kunt je niet onttrekken aan wat er dreigt te gebeuren, en aan de verrukkelijke saamhorigheid tussen

dieren en kinderen en een enkel groot mens zoals meneer Pen, die op mij trouwens altijd een diepe indruk heeft gemaakt.'

Boordevol kraakheldere figuren en actueel

Pen heeft meer fans. Theatremaker Kim van Zeben bijvoorbeeld: 'Als kind, toen mijn ouders *Pluk* aan mij en mijn jeugdvriendje Joep voorlasen, vond ik meneer Pen erg fascinerend. In zijn boekwinkel-tje was het heel spannend. Dat kwam door het magazijn waar hij Pluk en Zaza de kakkerlak verstopte voor mevrouw Helderder, in haar strengheid een wat enge vrouw. Maar ik heb ook een zwak voor de majoor en de adjudant: die mocht ik spelen in de *Pluk*-musical in

2003. En natuurlijk de Krullevaar. Dat ik voor de film werd gevraagd zijn stem te doen, vond ik geweldig: op mijn zevende had ik met Joep al vooronderzoek gedaan hoe de Krullevaar zou moeten klinken en uitgebreid geoefend op het 'Prrr...ta li loe'. Ik kreeg als kind altijd een beetje een dinosaurusgevoel bij de Krullevaar, die als laatste in zijn soort in een museum belandt: beesten die met uitsterven worden bedreigd, gaan kinderen van alle tijden aan het hart. Net als Pluks gevoel voor rechtvaardigheid – dat spreekt aan: hij komt op voor de natuur, de dieren, de zwakkeren: naast het feit dat het boek veel humor heeft en kleurrijk is, en boordevol zit met fantastische kraakheldere figuren, gaat het vooral echt ergens over.'

Zweekhorst: 'De zorg om het milieu en de natuur is verreweg het belangrijkste thema, bij toeval erg goed gekozen. In de jaren zeventig was de milieustrijd al aan de orde, maar nu lijkt deze actueler dan ooit. Pluk is toch een soort kleine Greta Thunberg avant la lettre, met zijn strijd tegen het plan om de bomen in de Torteltuinen te kappen ten behoeve van een plein en extra asfalt. De indirecte maatschappijkritiek maakt het verhaal ook voor volwassenen relevant: die zullen het boek met plezier voorlezen.'

Levendige taal en natuurlijk het rode kraanwagentje

Linders wil wel benadrukken dat dit alles gesteund wordt door de 'directheid van de taal en de vertelstem die zo dicht bij de lezer blijft en daarom zo echt is'. Zweekhorst beaamt dit: 'Anders dan bijvoorbeeld bij *Jip en Janneke* is er nog helemaal niets aan de tekst van *Pluk* veranderd. Misschien zou je een enkel woord nu niet meer zo snel in een kinderboek gebruiken, maar dat doet niets af aan de vaart van het verhaal.

Het is bijna wonderbaarlijk hoe levendig de taal is. Dit komt ook doordat *Pluk* oorspronkelijk is geschreven als feuilleton voor weekblad *Margriet*. Schmidt moest erop toezien dat ieder deel de moeite waard zou zijn, met een kop en staart, een goede spanningsboog en cliffhanger. Dat is heel goed gelukt: na ieder hoofdstuk wil je direct verder.'

De populariteit van *Pluk van de Petteflet* kan echter niet alleen op Schmidts conto worden geschreven. 'Het eerste wat ik mij herinner van het boek toen mijn moeder het voorlas, zijn de illustraties,' zegt Van de Polder. 'De wipneuzen van de figuren, de kleuren en natuurlijk het rode kraanwagentje – enorm bijzonder vond ik.' Zonder de illustraties was het boek minder succesvol geweest, meent Van Zeben. 'Bij Annie M.G. Schmidt denk ik sowieso altijd gelijk de tekeningen erbij. Otje, Floddertje, Pluk, ze staan op mijn netvlies gebrand.' Volgens Linders heeft Schmidt inderdaad veel te danken aan Westendorp. 'Maar,' zegt ze, 'de illustraties in *Pluk* zijn door hun cartooneske en uitgegrote karakteriserings, strakke lijnvoering, geestige details en perfecte kleurbalans wel echt uniek. De humor van de tekeningen overtreft bijna die van de teksten. Je voelt aan alles dat Annie en Fiep op één lijn zaten'. Zweekhorst: 'Daarom hebben we in 2010, toen niet eerder gepubliceerde, originele *Pluk*-illustraties werden teruggevonden, het boek daarmee direct uitgebreid. Dus toch iets veranderd sinds 1971. Maar dat is echt het enige: *Pluk* is verder helemaal goed zoals het is.' ●

Voor nog meer *Pluk van de Petteflet*, zie pagina 16: De tijd van elfjes is voorbij (uitgeverij Schaep 14) van Annie M.G. Schmidt-kenner Joke Linders.

“
**De humor
van de
tekeningen
overtreft
bijna die van
de teksten**

Groot Biegel sprookjesboek,
Paul Biegel &
Charlotte Dematons
(ill.). Gottmer,
€ 22,90 (5+)

Sprookjes van BIEGEL

Paul Biegel was een van de meest productieve kinderboekenschrijvers van de vorige eeuw. Hij kreeg de bijnaam 'meesterverteller met een rovershart' en schreef meer dan zestig boeken, veelal sprookjesachtige verhalen over dwergen, trollen of elfen, vol magie, klinkende namen en verzinwoorden. 'De psychologen zullen wel theorieën hebben over mijn liefde voor sprookjes,' zei hij daarover in 2004, twee jaar voor zijn dood. 'Maar volgens mij kun je dat helemaal niet verklaren – ik schrijf sprookjes omdat ik van sprookjes houd. Ik weet ook niet waarom muziek mij ontroert of waarom mijn bloed stroomt. Het is gewoon zo.' Over 'tover', een woord dat hij vaak in zijn werk

gebruikte, merkte hij op: 'De eerste vijftig jaar van je leven geloof je nog dat alles te verklaren is. Nu ik een ouwe roestige knar van bijna tachtig ben, niet meer. Hoe kan iemand het talent hebben om een vioolconcert te schrijven? Of waarom word je verliefd? Dat is een betovering waar je niet onderuit kunt, die buiten je verstand en je wil om gaat.' In de dertig sprookjes die uitgeverij Gottmer koos voor het *Groot Biegel sprookjesboek* speelt tover een grote rol. Het papieren paleis van de zieke Sofietje komt 's nachts tot leven. Jonathan tovert met zijn toverhoed een taart, maar als de hoed wegwaait, wordt de taart door honden opgeschrokt zonder dat Jonathan hem ooit te zien krijgt. Het zijn prachtige, tot de verbeelding sprekende voorleesverhalen die door Charlotte Dematons met veel sfeer en vakmanschap zijn geïllustreerd.

Mooi verbeeld

Er zijn veel geluiden in het kinderleven van kleine krokodil. Het eten gaat van 'mjam mjam mjam', het drinken gaat van 'klok klok klok'. In **Wat zegt de kleine krokodil op de crèche?** van Eva Montanari kunnen dreumesen hun hart ophalen aan warme potloodtekeningen en alledaagse en onverwachte geluiden (Gottmer, 1+).

Alles begint met goed gereedschap, weet de Britse prentenboekmaker Oliver Jeffers. In het ontwapenende **Samen gaan bouwen** realiseren een vader en dochter hun plannen voor de toekomst. Die versprongen van een deur naar een huis naar de maan naar een veilige wereld om in te wonen. (De Fontein, 3+).

In **Vuurtje en de dikke steen** van Catharina Valckx sluiten het meisje Vuurtje en haar kat vriendschap met een eeuwenoude steen en beleven ze een vrolijke zomerdag en een nacht onder de sterren om nooit te vergeten. Een onconventioneel verhaal met dromerige tekeningen (Querido, 3+).

De blauwe hoofdpersoon in **Wolfie** stampt door het bos, hij heeft trek in konijntjes. In een verrassend verhaal stilt hij zijn honger, maar blijven zijn vriendjes toch gespaard. Andy Harkness werkte als art director bij Disney en boetseerde voor dit prentenboek landschappen van klei. In een YouTube filmpje laat hij zien hoe hij zijn 3D-sculpturen maakt met behulp van projecties en fotobewerking (Condor, 3+).

BOEK START TIPS

Op zoek naar een geschikt boek voor jonge kinderen? Op de BoekStart website staan elke maand vier boekentips klaar voor verschillende leeftijden.

Elk maand vind je een babyboekje en leestips voor dreumesen, peuters en kleuters in een thema, zoals bijvoorbeeld 'lente' of 'bouwen'. De boeken worden toegelicht in een filmpje en zijn geselecteerd door specialisten uit het aanbod van de boekwinkel en de Bibliotheek. In de BoekStartapp is ook een uitgebreide leeslijst te vinden met boekjes voor jonge kinderen. Wie zich aanmeldt, ontvangt elke maand nieuwe tips in een persoonlijke widget.

PREN- TEN- BOEK VAN HET JAAR 2022

Maar eerst ving ik een monster van Tjibbe Veldkamp en Kees de Boer is verkozen tot Prentenboek van het Jaar en zal centraal staan tijdens De Nationale Voorleesdagen in januari 2022.

‘Het prentenboek gaat over het leukste ritueel van de dag: voorlezen,’ schrijft organisator CPNB. ‘Daarom is het extra toepasselijk dat bekende en niet-bekende Nederlanders juist uit dit prentenboek voorlezen tijdens Het Nationale Voorleesontbijt in de kinderopvang, op scholen en in bibliotheken en boekhandels.’ *Maar eerst ving ik een monster* is een ode aan

de verbeelding. Schrijver en tekenaar sluiten een bondje met de hoofdpersoon – een kind dat nog niet wil slapen, maar eerst avonturen wil beleven – door het steeds te geven wat het verzint. Al snel buitelen de monsters over de pagina’s en worden ze achtervolgd door vliegende soldaten. Tijdens De Nationale Voorleesdagen verschijnt het Prentenboek van het Jaar in een mini-editie. ‘Ik hoop dat kinderen veel plezier zullen beleven aan het boek. En ook hoop ik dat de voorlezers zullen moeten glimlachen en misschien even stilstaan bij de geheimzinnige kracht van verhalen!’ aldus Tjibbe Veldkamp.

WINNAARS van de LEESPLUIM

Wolfie is de beste chocolademaker van de wereld en staat op het punt een winkel te openen. Hij worstelt alleen met een imagoprobleem: als hij zijn lekkernijen wil laten proeven schrikken de dieren van zijn scherpe tanden en stuiven weg. **De woeste zoete wolf** van Lizzie Finlay (C. De Vries-Brouwers, 4+) is een mooi verhaal waarin duidelijk wordt dat je niet op een eerste indruk moet afgaan. Het won de Leespluim van de maand maart.

Ook in april ging de Leespluim naar een prentenboek met een boodschap. Haas en Beer zijn gelukkig in het idyllische weiland met de kleurrijke bloemen, maar toch heeft Haas een dringende vraag: is dit wel de beste plek van de wereld? In **De fijnste plek van de wereld** van Petr Horáček (Lemniscaat, 3+) reist Haas de wereld rond om te ontdekken dat hij thuis is waar zijn vrienden zijn.

Duizend-en-één paarse djellaba's van Lisa Boersen en Hasna Elbaamrani met tekeningen van Annelies Vandenbosch (Gottmer, 4+) werd onderscheiden in de maand mei. Esmaa gaat met de auto naar Marokko en neemt pindakaas en chocopasta mee heen en saffraan en oranjebloesemolie mee terug. Het gezin heeft een warme band met de familie in Marokko, het gaat er vrolijk en soms chaotisch aan toe, volgens het juryrapport.

“HET IS NIET GOED OF FOUT, MAAR JOUW VERHAAL

Wie veel schrijft wordt een betere lezer en andersom. Vanuit dat uitgangspunt ontwikkelde De Schoolschrijver de cursus ‘Creatief Schrijven in de klas’, bedoeld voor leescoördinatoren in het basisonderwijs en leesconsulenten van de bibliotheek. Mede-ontwikkelaar Mariet Lems: ‘Door vrij te schrijven durven kinderen meer taal uit zichzelf te halen.’

‘Lang niet alle leerlingen verlaten het primair onderwijs met een fundamenteel schrijfvaardigheidsniveau,’ schreef de Inspectie van het Onderwijs op 4 maart in een verontrustend nieuwsbericht. Uit de jaarlijkse onderwijspeiling, die dit jaar ging over schrijfvaardigheid, blijkt dat 27 procent van de basisschoolleerlingen het beoogde basisonderwijs niet bereikt. Dat het schrijfonderwijs weinig prioriteit heeft in het basisonderwijs, is niet omdat leerkrachten de communicatieve en expressieve functie van taal niet onderkennen. Die vinden ze juist heel erg belangrijk, zo blijkt uit de peiling. Toch zetten ze in hun onderwijs vooral in op correctheidsaspecten, zoals spelling, grammatica en interpunctie, want die zijn meetbaar. Oftewel: schrijf je als kind een mooi verhaal, dan kan daar pardoos een rode pen doorheen gaan.

Kwetsbaar proces

Precies daar zit het probleem, weet Mariet Lems, die jarenlang consultant kunsteducatie literatuur en schrijfdocent was. Creatief schrijven kan leerlingen helpen om hun gedachten te verwoorden en taalvaardiger te worden, maar dan moet je dat kwetsbare proces wel goed begeleiden. ‘Voor docenten die daar niet in zijn getraind, is het een sprong in het diepe. Ze vinden op dit vlak geen houvast in de taalmethode. Vaak slaan ze daarom de steltopdrachten gewoon over. Gemiste kans, denk ik dan. Het probleem is dat die steltopdrachten te direct zijn. Voor creatief schrijven heb je een aanloop nodig. Je moet de kunst verstaan om bij de kinderen iets naar boven te laten komen. Sommige leerkrachten willen kinderen graag snel aan het werk zetten. Als coach heb ik vaak gezegd: neem de tijd, je gaat te snel.’

Procesbegeleider

De cursus ‘Creatief Schrijven in de klas’ kan uitkomst bieden. In opdracht van Stichting Lezen ontwikkelde De Schoolschrijver samen met Mariet Lems de vierdelige cursus waarin deelnemers leren hoe ze het schrijfproces van leerlingen optimaal kunnen begeleiden en hoe ze zelf lessen kunnen ontwerpen en inzetten. ‘Het doel van creatief schrijven is om beelden en belevenissen op te roepen,’ legt Lems uit. Je spreekt kinderen aan op hun eigenheid. In zo’n les heb jij als leerkracht een groot aandeel, omdat je de procesbegeleider bent. Je gaat van stap naar stap. Je begint met een inleiding over een bepaald thema, laat kinderen daarop reageren en gaat erover met elkaar in gesprek. Vervolgens gaat ieder voor zichzelf schrijven. Daarna mogen kinderen die dat willen hun tekst voorlezen. Er is herkenning en verwondering over de verschillende invalshoeken van dat thema. Daar leren ze van. ‘Oh ja, zo kan het ook.’ Tijdens de eerste stappen spring je zonder al te nadrukkelijk te sturen in op wat er in de klas gebeurt. Daar komen mooie dingen uit voort.’

Creatieve stroom

Deze didactiek, die Lems ook beschrijft in *Weten waar de woorden zijn*, wordt in de eerste bijeenkomst van de cursus besproken. Lems benadrukt in haar boek hoe belangrijk het is om tijdens het schrijfproces de creatieve opdracht te scheiden van de cognitieve taken. De fantasie, die je hard nodig hebt bij het schrijven, ook als je over eigen ervaringen schrijft, zetelt in de rechterhersenhelft. Die wordt in het onderwijs minder getraind. ‘Als je het creatieve proces doorkruist met een kennisopdracht – bijvoorbeeld in het woordenboek kijken hoe je een woord schrijft – stop je de creatieve stroom,’ legt ze uit. ‘Bij creatief schrijven is er geen goed of fout. Dat is een enorme opluchting voor kinderen die zich in het schrijven van verhalen en gedichten belemmerd voelen. Ze worden er zekerder van, krijgen meer zelfvertrouwen. Blokkades vallen weg en daardoor durven ze weer.’

Juist kinderen die problemen hebben met de cognitieve kant van taal, varen hier wel bij.'

Verbeelding en fantasie

De Schoolschrijver, die tien jaar ervaring heeft opgebouwd met programma's rond lezen en schrijven voor basisscholen, zet schrijvers en boeken in als aanjagers van verbeelding en fantasie, vanuit de gedachte: lezen en schrijven versterken elkaar. Hun geïntegreerde lees- en schrijfdidactiek komt in de tweede en verdere cursusbijeenkomsten uitgebreid aan bod. 'Als je weet hoe een auteur tot een verhaal komt, kun je dat gaan herkennen als je leest,' vertelt Annerose Louwaard, onderwijskundige en productontwikkelaar bij De Schoolschrijver. 'In deze cursus gaan deelnemers dat onder leiding van een Schoolschrijver – zoals onze kinderboekenauteurs heten – zelf ervaren. Ze gaan bijvoorbeeld een schrijfplan maken aan de hand van tips die ze daarvoor krijgen van Simon van der Geest. Een ander belangrijk onderdeel is dat ze leren om effectief feedback te geven. Hoe beoordeel ik een schrijfproduct op een constructieve manier die "mooi" en "goed zo" overstijgt en die aansluit bij de opdracht.'

Rolmodel

'Het is een rijke, verdiepende cursus geworden waar leerkrachten en leesconsulenten samen aan kunnen deelnemen,' vertelt Annemiek Neeffes, directeur en oprichter van De Schoolschrijver. 'Onze visie is: als je van kinderen goede lezers wilt maken, dan heb je de

kringen rondom het kind heel erg hard nodig. De leerkracht is het ultieme rolmodel voor de kinderen. Die wil je de tools meegeven om dat leesonderwijs gemotiveerd te kunnen geven – daarop zijn al onze trainingen gericht. Met deze cursus hopen we ook de leesconsulenten te bereiken. Zij zijn vaak al goed thuis in de jeugdliteratuur en zijn gewend om aan boekpromotie te doen. Maar om vanuit een kinderboek te komen tot een creatieve schrijfopdracht, dat is vaak nieuw voor ze.'

Eyeopener

Mirij Obbema, leesconsulent van Huis 73, en Marleen van der Heijden, leerkracht van obs 't Schrijverke (beide in 's-Hertogenbosch), hebben als duo deelgenomen aan de cursus 'Creatief Schrijven in de klas'. Ze zijn zeer enthousiast. 'Dat wat een kind schrijft niet fout kan zijn, is de grootste eyeopener geweest,' vindt Van der Heijden. 'Ik realiseerde me ineens: wat doen we die kinderen allemaal aan door steeds maar op de fouten te gaan zitten! Zwakke leerlingen worden er op school zo vaak op afgerekend dat ze compleet dichtslaan. Na de cursus ben ik meteen aan de slag gegaan met creatieve schrijfopdrachten in mijn klas. Het is soms confronterend, zoveel schrijffouten als er worden gemaakt. Ik heb mezelf echt moeten trainen om daar niets van te zeggen. Je kunt geen fouten maken! Jij gebruikt je fantasie, in een verhaal kan alles, zeg ik nu tegen de kinderen. Dat geeft geweldige resultaten, je ziet de kinderen opbloeien.' ●

De cursus

De cursus 'Creatief Schrijven in de klas' is ontwikkeld door De Schoolschrijver in samenwerking met Mariet Lems in opdracht van Stichting Lezen. De cursus is vier keer als pilot uitgevoerd en gaat dit najaar op twee nieuwe locaties van start. Voor meer informatie en inschrijvingen, zie leesplan.nl en deschoolschrijver.nl. Hier zijn ook de overige programma's en trainingen van De Schoolschrijver Academie te vinden.

Verder lezen

Weten waar de woorden zijn. Methodiek creatief schrijven (2013) van Mariet Lems is een handleiding met veel praktische voorbeelden die direct in de klas gebruikt kunnen worden (Saam Uitgeverij).

In Zo fijn dat het niet fout kan zijn (2017) laat onderzoeker Emy Koopman zien dat creatief schrijfonderwijs, mits goed uitgevoerd, kinderen en jongeren plezier kan geven in taal en verhalen. De brochure is gratis te downloaden op de website van Stichting Lezen.

“Een vrij kind, vrij!”

De tijd van elfjes is voorbij (Schaep14) is een recente publicatie van Annie M.G. Schmidt-kenner Joke Linders. Met deze uitgave beoogt Linders Schmidts 'geëngageerde, vooruitziende blik op de wereld om haar heen' te laten zien. Over **Pluk van de Petteflet** schrijft ze: 'Binnen het kader van pratende dieren en een joch van amper tien dat in een kraanwagentje rijdt, stelt Annie essentiële zaken aan de

**De tijd van elfjes is
voorbij – zoals Annie
M.G. Schmidt het zag**

Joke Linders
Uitgeverij: Schaep14
€ 17,50

orde. De zoektocht naar geborgenheid versus de strijd voor recht en rechtvaardigheid. In dat frame kan Pluk een torenkarmertje kraken en sleept hij Aagje bij haar maniakaal schoonmakende moeder vandaan. Hij weet de Torteltuif te behouden [...] en redt de Krullebaar van een bestaan als opgezette vogel.' Ook merkt Linders op dat dankzij de hulp en morele steun die Pluk krijgt van meneer Pen en zijn dierenvrienden, hij 'de onafhankelijk denkende en zelfstandig handelende held kan zijn en blijven'. Veelzeggend in dit verband is het door Linders aangehaalde citaat van Schmidt: "Achteraf besepte ik dat ik in Pluk een kind heb gecreëerd zoals ik zelf had willen zijn. Een kind zonder ouders, zonder bemoeizucht, zonder school, zonder grote-mensen-maatschappij. Een vrij kind, vrij!"

GEKNIPT VOOR JOU

Vanwege de beperkingen in zinsbouw en woordkeuze is het schrijven van een boeiend AVI-boek geen gemakkelijke opgave. Met de serie **Geknipt voor jou** wil uitgeverij Zwijsen het voor beginnende lezers toch spannend maken door hen zelf het verhaalverloop te laten kiezen. Halverwege zijn de bladzijden in tweeën geknipt, zodat kinderen zelf kunnen beslissen welke helft ze willen lezen. In het deel van Selma Noort levert dat twee grappige verhalen op. Of Alin nou kiest voor een spreekbeurt over een wandelende tak of over een vleesetende plant, door het geheime groeimiddel dat hij in zijn zak heeft, lopen beide verhalen verrassend af. Ook Pieter in het boek van Stefan Boonen staat voor een lastige keuze: welk dier neemt hij uit de diertuin mee naar huis? De vogelspin of de struisvogel? Het wordt hoe dan ook ingewikkeld, want zijn moeder mag er niets van weten. Elk deel is geschreven op een ander AVI-niveau en kost € 14,99.

THEO THIJSEN- PRIJS

Daan Remmerts de Vries is de winnaar van de driejaarlijkse oevreprijs voor jeugdliteratuur, zo maakte het bestuur van de Stichting P.C. Hooft-prijs dit voorjaar bekend.

Daan Remmerts de Vries (1962) volgde de opleiding Teken en Handvaardigheid aan de Nieuwe Lerarenopleiding d'Witte Lelie en debuteerde in 1990 met het kinderboek *Zippy en Slos*, waarna meer dan zestig boeken volgden. In 2003 won hij de Gouden Griffel voor *Godje*, het verhaal van een treiterkop die opgroeit in een Vinexwijk en hartstochtelijk verlangt naar iets wat 'echt' is en de moeite waard. In 2010 kreeg hij opnieuw een Gouden Griffel, ditmaal voor het eigenzinnige scheppingsverhaal *Voordat jij er was*. Vier van zijn boeken werden bekroond met een Zilveren Griffel en *Tijgereiland* won de Gouden Lijst 2014 voor het beste jeugdboek. Naast zijn schrijverschap is Remmerts de Vries ook actief als kinderboekillustrator en beeldend kunstenaar. Aan de Theo Thijssen-prijs is een geldbedrag verbonden van zestigduizend euro. De prijs wordt in december uitgereikt in het Haagse theater Diligentia tijdens een feestelijk programma dat wordt georganiseerd door het Literatuurmuseum. literatuurmuseum.nl/literatuurprijzen

Lezen over ANDERE TIJDEN

Onlangs verscheen **De tunnel**, het langverwachte nieuwe boek van Anna Woltz. Het speelt zich af tijdens de Blitzkrieg in september 1940, waar tien-duizenden 's nachts dekking zoeken voor de aanhoudende bombardementen in de ondergrondse van Londen. Daar leren vier jongeren elkaar bij toeval kennen (Querido, 12+).

Marco Kunst bouwt voort op het gedachtegoed van Tonke Dragt met een verhaal over de stad Nieuw Babylon. **Offline** speelt in het jaar 2037, waarin drones en robots gemeenged zijn geworden. Ze printen nieuwe steden en maken alles makkelijker voor de mensen, maar Mike stelt vragen (Gottmer, 11+).

Katherine Rundell houdt van avontuurlijke verhalen, zo bewees ze in *Sophie op de daken* en *De ontdekkingsreiziger*. In haar nieuwste titel **De goede dieven** verzamelt Vita, die in 1920 met de boot in New York is aangekomen, een groepje acrobaten en dieven om zich heen om het familiefortuin van haar opa terug te stelen (vertaling Jenny de Jonge, Luitingh-Sijthoff, 10+).

De Britse Lucy Strange verrast na *Ons kasteel aan zee* opnieuw met een sfeervol historisch jeugdboek. **De geest en het meisje** speelt zich af in het Engelse Lake District, waar de twaalfjarige Lady Agatha moet wennen aan een eenvoudig leven in een hutje aan de oevers van het Gosswatermeer (vertaling Aleid van Eekelen-Benders, Gottmer, 11+).

“SOMS STAAN TEKENINGEN IN DE WEG

Amira (negen jaar) is lid van het Kinderboekenweek Leesteam, een groep jonge ambassadeurs die wordt ingezet om andere kinderen enthousiast te maken voor landelijke leescampagnes. Ze vertelt over haar favoriete boeken.

'Dummie de mummie en de ster Thoeban' is mijn allerlievelingste lievelingsboek. Daarin gaan Goos en Dummie naar Oostenrijk om sterren te gaan kijken. Ik word zo vrolijk van Tosca Menten! Ze verzint zelf grappige scheldwoorden en Dummie praat in zo'n grappig taaltje. Voor haar boeken gaat Tosca Menten altijd op reis naar het land waar het boek zich afspeelt. Daarom leer je er veel van, zonder dat je het in de gaten hebt. Zo wist ik niet dat er spleten in gletsjers zitten waar je doorheen zakt. Ik heb het opgezocht en dat is dus echt waar!

De serie **Costa Banana** van Jozua Douglas vind ik ook super-grappig. De boeken gaan over Roza, de dochter van een gemene dictator. Hij zegt: "Meisjes weten niks, die zijn koekoek, die mogen zich mooi maken en lekker gaan afwassen." In het begin dacht ik: waarom zeg je dat soort dingen, Jozua? Maar aan het einde is Roza juist de held: ze redt altijd iedereen.

Dop van Jozua Douglas heb ik in een dag uitgelezen. Het gaat over een molenaarsknecht die wordt beschuldigd van hekserij. Wat ik fijn vind aan dit boek: er staan geen tekeningen in. Bij serieuze boeken vind ik dat fijner. Daarin staan vaak veel beschrijvingen, dan staan tekeningen mijn fantasie in de weg. Zonder tekeningen kun je zelf een beeld van het verhaal maken in je hoofd.'

In aflevering 3.2 van De Waanzinnige Podcast vertelt Amira over *Winterhuis Hotel*, een driedelige serie vol magie van Ben Guterson (Leopold, 11+).

LES BRIEVEN

interview
Loes Reichenfeld

“ALS ZE MAAR MET HET VERHAAL BEZIG ZIJN

Illustraties van
Ludwig Volbeda
uit *Hele verhalen*
voor een halve
soldaat, winnaar
van de Woutertje
Pieterse Prijs
2021.

Tekst
Mirjam
Noorduijn

Lezers maken andere lezers, weet bevlogen leesbevorderaar Loes Reichenfeld. Aldus verleidt ze jong en oud tot lezen met trainingen en workshops. Daarnaast verbindt ze als productontwikkelaar de Bibliotheek met het onderwijs. Lesbrieven schrijven is een van haar specialiteiten. Recent maakte ze er zes voor de Woutertje Pieterse Prijs-nominaties. ‘Een goede lesbrieven draait niet alleen om leuk bezig zijn, maar om leesbeleving en verhaalbegrip.’

‘Kinderen hoeven niet per se literatuur te lezen. Maar het is wel de taak van een leraar om kinderen met lezen een stapje verder te brengen. Dat lukt volgens mij alleen als je zelf een lezer bent. Daarom moet je goed op de hoogte zijn van het boekenaanbod. En dat niet alleen, zorg ook dat je de inhoud kent. Ik geloof heel erg in de kracht van de leescirkel, een praktisch model dat uitgaat van de helpende volwassene, ontwikkeld door mijn grote held en inspirator: auteur en internationaal leesbevorderaar Aidan Chambers. Zorg dat je als leraar of ouder de kinderen kent, zegt hij. Help hen het juiste boek te vinden – ik ben er trouwens heilig van overtuigd dat er voor ieder kind eentje is – en praat er daarna met elkaar over: wissel gedachten en interpretaties uit. Die vertel-eens-aanpak van Chambers werkt echt. Lezen gaat om beleven, begrijpen en betekenis ontdekken – in die volgorde. In mijn

lesbrieven richt ik mij dan ook op die drie voor mij onlosmakelijk met elkaar verbonden aspecten, of het nu een boek voor kinderen of een voor jongeren betreft.’

Wat wil je met je lesbrieven bereiken?

‘Ik probeer abstracte theorieën, opgedaan tijdens mijn master jeugdliteratuur aan de Universiteit van Tilburg, naar de alledaagse praktijk te vertalen. Door professionals op een toegankelijke wijze met kennis toe te rusten, geef ik hun handvatten om boeken op verschillende manieren en niveaus te lezen: kennis en verdieping zijn nodig om kinderen te enthousiasmeren. Alleen zo kan verhaalbegrip en literaire competentie worden ontwikkeld, het overkoepelende doel van mijn lesbrieven. Ik zie er daarom altijd op toe dat de verwerkingsopdrachten – waarin altijd iets zit van met elkaar de dialoog aangaan – bij

mijn lessuggesties betekenisvol zijn. Je laat leerlingen niet zomaar wat knutselen of schrijven, maar je laat ze iets doen wat in het verlengde van het verhaal ligt; ze moeten met het verhaal bezig zijn. Zo kan je in *De fantastische vliegwedstrijd* van Tjibbe Veldkamp en Sebastiaan Van Doninck [nominatie Woutertje Pieterse Prijs, red.] leerlingen laten inzoomen op de karakteristieken van alle soorten vogels die als team aan de vliegwedstrijd meedoen – dan maak je er een beetje een biologieles van –, maar begrip en betekenis komen pas als je de kinderen daarna nog eens goed naar de illustraties laat kijken. Wat doen de verschillende vogelteams eigenlijk? Hoe worden ze gesaboteerd? En heeft dat soms iets te maken met een eigenschap van de vogels?’

De lesbrieven bij *De fantastische vliegwedstrijd* is voor groep één tot en met drie; hoe bepaal je het onderwijsniveau?

‘Dat is altijd een beetje zoeken. Het is vooral lastig als boeken voor meerdere niveaus geschikt zijn. Bij *Max en de Maximonsters*, de titel van de campagne ‘Geef een prentenboek cadeau’, heb ik dat bijvoorbeeld opgelost door mijn lesbrieven te verdelen in zowel een deel voor de onderbouw als voor de bovenbouw van de basisschool, met een afsluitend deel waarin ik wat verdieping bied, onder meer via de KijkLeesWijzer Prentenboeken, een analysemethode om de onderliggende thematiek te helpen ontdekken. De genomineerden voor de Woutertje Pieterse Prijs zijn eveneens voor meerdere leeftijdsgroepen geschikt. Neem *De fantastische vliegwedstrijd*: het is een prentenboek, maar ik heb de lesbrieven bewust ook voor groep drie gemaakt. Zes, zeven jaar is een sleutelmoment. Vaak verliezen kinderen dan hun leesmotivatie: de focus op het leren lezen gaat dan nogal eens ten koste van de leesbeleving. Dus ik dacht, wat is nou leuker dan met derdegroepers die vliegwedstrijd te gaan herbelevende, de verwondering te zoeken? En samen een antwoord te vinden op de slotvraag van de verteller waarom team Kip straf krijgt en of ze iets gedaan hebben wat niet mag?’

Wat mij trouwens opviel toen ik de nominaties naast elkaar had gelegd, was hoe mooi de titels pasten binnen de doorgaande leeslijn. Een gelukkig

toeval. Ik wist direct, ik ga niet per boek zoveel mogelijk leestips voor zoveel mogelijk groepen verzinnen. Dat zou ook ten koste gaan van de kwaliteit. Eerst ben ik aan het puzzelen gegaan, totdat ik een vast stramien had gevonden: voor welk onderwijsniveau is de lesbrieven; korte samenvatting; ‘verhaalbegrip en het ontwikkelen van literaire competentie’ als kapstok voor de theorie; drie verwerkingsopdrachten, en ‘verder lezen’ en bronvermelding voor geïnteresseerden. Daarna volgde de indeling naar leeftijd. Waarbij ik wil opmerken dat *Alfabet* van Charlotte Dematons en *Wat is kunst?* van Ted van Lieshout, die ik voor respectievelijk groep vier, vijf, en zes, zeven heb bedacht, natuurlijk eigenlijk onder het kopje literatuur zonder leeftijd vallen.’

Waar heb je je voor je lesbrieven bij de genomineerde boeken door laten leiden?

‘Ik ben uitgegaan van steeds één specifiek, literair aspect dat mij verraste. Bij *Koningskind* van Selma Noort, voor achtstegroepers en brugklassers, was ik bijvoorbeeld direct gefascineerd door het gegeven van het vertellen van het bekende Bijbelverhaal van koning Salomo vanuit een ander perspectief. In het winnende boek, *Hele verhalen voor een halve soldaat* van Benny Lindelauf en Ludwig Volbeda, viel mij dan weer het gebruik van de raamvertelling op. Weinig kinderen zullen hiermee bekend zijn. Zodoende bedacht ik opdrachten gericht op het ontrafelen van de vertelstructuur, waarbij ik in de lesbrieven voorstel de kinderen eerst de stukken te laten lezen die van belang zijn om het raamwerk te begrijpen – wat natuurlijk mooi aansluit bij het skimmend lezen dat ze tegenwoordig doen – en pas daarna de losse verhalen. Het is anders best een moeilijk boek, zeker voor onderbouwleerlingen van het voortgezet onderwijs met weinig leeservaring.

Het moeilijkst vond ik *De naam van mijn vader* van Rindert Kromhout, omdat de hoofdpersoon al ouder is. Toch zag ik wel direct aanknopingspunten: de strijd van Klaus Mann om los te komen van zijn vader, zijn worsteling met zijn verslaving, zijn verlangen naar liefde – allemaal karakteristieke thema's van een coming-of-age-verhaal. Zijn leven in ballingschap tijdens de oorlog en de gevoelens van ontheemding die

hij had, lenen zich bovendien perfect om een link te leggen met de huidige vluchtelingenproblematiek en het vak burgerschap. Zo probeer ik boeken naar jongeren te brengen en hoop ik ze te enthousiasmeren en te laten ontdekken wat boeken kunnen betekenen, wat de kracht van verhalen is. Als dat via mijn leestips lukt, dan ben ik helemaal blij.’ ●

leesmetloes.nl

Lezen gaat om beleven, begrijpen en betekenis ontdekken

Nog meer lesbrieven

Behalve de lesbrieven van Loes Reichenfeld en de lessuggesties die in de loop der jaren voor de Woutertje Pieterse Prijs zijn gemaakt, zijn er meer organisaties met tips voor het onderwijs. Zo kunnen docenten die met poëzie aan de slag willen terecht bij de Poëzieweek. Op deze site worden ieder jaar voor aanvang van de Poëzieweek nieuwe lessuggesties geplaatst, gemaakt door Iedereen Leest en Stichting Lezen. Ook verwijst de site je door naar andere links, zoals de tiplijsten van Manon Sikkels, en Hans en Monique Hagen, de huidige en voorgaande kinderboekenambassadeur. Nog meer poëzietips voor in de klas (voor primair en voortgezet onderwijs) zijn te vinden bij Het Poëziepaleis. Voor wie specifiek op zoek is naar algemene leesbevorderende suggesties en welke boeken bij welke lessen geschikt zijn, is er Leesbevordering in de klas (voor bovenbouw basisschool) van Femke Ganzeman. woutertjepieterseprijs.nl/lessuggesties poezieweek.com/schoolpoeziepaleis.nl/educatieleesbevorderingindeklas.nl

Renew The Book innovatieve leesverleiders

De **Renew The Book Innovation Award** is een stimuleringsprijs voor innovaties binnen het boekenvak. De campagne loopt sinds 2018 en is een initiatief van de Groep Algemene Uitgevers (GAU), de koepel van Nederlandse uitgevers van literatuur, kinderboeken en non-fictie.

In de twee voorgaande edities werd gezocht naar startups met nieuwe ideeën uit de internationale boekensector. Dit jaar werd de zoektocht beperkt tot eigen land. Centraal tijdens de editie 2021 stond 'het belang van de lezer'. Professionele organisaties, startups en studenten (teams) konden innovatieve plannen indienen gericht op bijvoorbeeld het verbeteren van de leeservaring, het toegankelijker maken van boeken, of het verleiden van (niet-)lezers.

Uit de in totaal 34 inzendingen koos een onafhankelijke jury drie finalisten. Uiteindelijk werd schrijver en ondernemer Niels 't Hooft afgelopen 30 maart tot winnaar uitgeroepen. Hij kreeg de prijs ter waarde van vijftigduizend euro voor zijn intelligente **leesapp Immer**, die als doel heeft (diep) lezen op telefoon en/of tablet aantrekkelijker te maken, in de hoop de groep niet-lezers, veelal jongeren, tot lezen te verleiden. De app helpt niet alleen bij je boekenkeuze, maar maakt je leeservaring prettiger door in te spelen op je beschikbare leestijd en de tekst van een boek in behapbare stukken te verdelen en te presenteren met een passende achtergrondkleur en sfeergeluid, zodat je weet waar je bent in het verhaal, qua tijd en plaats. De eerste versie van de app, waarin tweehonderd boeken te vinden zijn, is te downloaden via **immer.app**.

De andere finalisten **Scrollbook** en **Boek Door Puck**

Scrollbook is een visuele leesapp die (diep) lezen bij jongeren wil bevorderen. De digitale innovatie is ontworpen door Joop Akerboom en was onderdeel van zijn afstudeerproject voor de opleiding Communication and Multimedia Design aan de Hogeschool van Amsterdam. Akerboom bedacht om, net als bij films, trailers van boeken te maken door verschillende tekstfragmenten uit een en hetzelfde boek te digitaliseren en middels typografie vorm te geven aan sfeer en interactie, passend bij de stijl en inhoud van het verhaal. Deze visuele amuse moet de potentiële lezer helpen het juiste boek te kiezen. Daarnaast wil **Scrollbook** jongeren hulp bieden bij het lezen zelf: lange(re) stukken tekst zijn omgezet in overzichtelijke paragrafen, en dialogen zijn op een natuurlijke manier vormgegeven. Bovendien licht de tekst die je al scrollend leest op. Dit zogenaamde karaoke-lezen volgt het leestempo van de lezer en helpt hem of haar geconcentreerd te blijven.

cmd-amsterdam.nl

Boekenbot Puck bij **Boek Door Puck** tot slot is een virtuele boekverkoper die je aan de hand van je eigen smaak helpt bij het ontdekken van nieuwe boeken en auteurs. Middels een slimme chat en achterliggend algoritme bouwt chatbot Puck van iedere lezer een persoonlijk profiel op en stelt vervolgens uit alle Nederlandstalige beschikbare boeken een aantal titels voor die bij hem of haar passen. Wie eenmaal een boek gekozen heeft, wordt automatisch doorverwezen naar een bibliotheek of verkooppunt in de buurt. **Puck.nu** is bedacht door Studio Winegum (Miriam Martinus en Martin van Putten).

puck.nu

Nieuwe BN'ers voor DE WEDDENSCHAP

Memru Renjaan

Zien lezen doet lezen. Dat is het uitgangspunt van De Weddenschap, de leescampagne voor (v)mbo-scholieren, waarbij drie BN'ers leerlingen uitdagen drie boeken in een halfjaar te lezen. Tussen 1 november en 30 april sturen de bekende leescoaches lees- en boekentips via vlogs naar alle scholen en leerlingen die meedoen aan de campagne. De BN'ers voor de nieuwe De Weddenschap-editie zijn ondertussen bekend: rapper en acteur **Willie Wartaal**, bekend van rapformatie De Jeugd van Tegenwoordig; de Rotterdamse artiest en YouTuber **Selma Omari**; en componist en producer **Memru Renjaan**, vooral bekend als gitarist van Anouk (2007-2009). Hun boekenvlogs met tips worden verzameld op de website van De Weddenschap. Ook die van alle voorgaande BN'ers (in totaal zo'n honderd) zijn daarop terug te vinden. Voor docenten is er een stappenplan en zijn er speciale lessuggesties.

deweddenschap.nl

ZOMER LEZEN

De Goddenbroers is het eerste deel van een zomerdrieluik van de geprezen Amerikaans-Britse young-adultauteur Meg Rosoff over de zielenpijn van een eerste liefde. Tijdens een prachtige zomer treffen twee gezinnen elkaar in een vakantiehuis aan zee. De zwoele zomeridylle wordt echter verstoord als bij de burens de Goddenbroers arriveren: aspirant-acteur

Kit, populair en sexy, en Hugo, die stil en mysterieus is. De twee haten elkaar.

Ondertussen raakt Kit in de ban van Mattie, de bloedmooie, narcistische zus van de naamloze verteller. Tegelijkertijd broeit er ook iets tussen Kit en de verteller zelf.

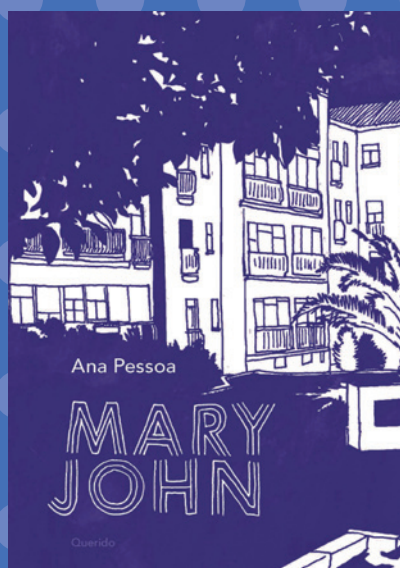
Klassieke coming-of-age-literatuur:

'Een zomerboek dat net zo bedwelmend, tijdloos en onweerstaanbaar is als *Bonjour Tristesse*, en *I Capture the Castle*, maar zo scherp en fris als *Normal People*,' aldus de Britse pers.

Verloren JEUGDLIEFDES

In **Mary John** van de Portugese Ana Pessoa (Querido, 15+), schrijft Maria (16) een brief aan haar vroegere buurvriendje Júlio die ze maar niet uit haar hoofd kan krijgen, zelfs niet als ze verhuist naar een andere stad. In de brief, die leest als een bruisende gedachtestroom, onderbroken door herinneringen en gebeurtenissen, onderzoekt Maria wat ze nu eigenlijk voor Júlio voelt. De blauw-witte illustraties van Bernardo P. Carvalho zijn verrassend in hun eenvoud en passen dit vlot geschreven, melancholieke verhaal.

Ook **Zonder titel** van Erna Sassen (Leopold, 15+) is opgetekend in de stream of consciousness-stijl. Het verhaal, waarin Joshua (15) in jongerentaal vertelt dat de Irakese Zivan, zijn soulmate sinds de kleuterklas, terug moet naar Irak om te worden uitgehuwelijkt, leest als een lange wanhoopskreet. Zijn radeloosheid, zijn frustratie, zijn machteloosheid – ze zijn op iedere pagina voelbaar. Joshua houdt zich staande dankzij zijn sarcastische humor. Maar ook zijn tekendrift en liefde voor kunst bieden verlichting. 'Mooie dingen. Dat is het enige wat helpt,' begrijpt Joshua uiteindelijk, ook al blijft de pijn. Bijzonder: Joshua's schetsen (Martijn van der Linden maakte ze) staan echt in het boek.

“ LEZEN IS WILLEN BEGRIJPEN

Tekst
Mirjam
Noorduijn
Illustratie
Mariëlla
van de Beek

Als veelgevraagd spreker en fervent pleitbezorger van zoveel mogelijk hersengymnastiek is hoogleraar Klinische Neuropsychologie **Erik Scherder** (1951) een drukbezet man. De slotvragen van het telefonische interview over zijn boek *Hersenen willen lezen* beantwoordde hij daarom vanaf de fiets. Terwijl hij concludeerde 'dat lezen een normaal onderdeel van de dag moet zijn', naderde hoorbaar een loeiende sirene. 'Geen zorgen,' stelde hij gerust. 'En als de ambulance wel voor mij was geweest, waren het memorabele laatste woorden.'

‘Ja, we lachen er nu wel om, maar zeggen dat lezen en ook bewegen goed is voor onze algehele mentale gezondheid en het opbouwen van cognitieve reserve en dat je dit van jongs af aan moet inbouwen in je dagritme, is natuurlijk een flinke open deur intrappen. Maar kennelijk moeten we dit blijven doen. Daarom wil ik lezen, als vorm van breintraining, aandacht geven vanuit de neuropsychologie. Goedbeschouwd is *Hersenen willen lezen* een pleidooi voor meer kennis van mijn vakgebied. Iedereen die een beetje inzicht heeft in hoe onze hersenen werken, zal het belang van veel lezen onderkennen.’

Wat is dat belang dan?

‘Onze hersenen willen niets liever dan ergens moeite voor moeten doen, dat is voor de ontwikkeling van de hersenen het allerbelangrijkst – *effort* – en hoe meer, hoe beter. In de inleiding van mijn boekje citeer ik een Engelse uitdrukking uit de neuropsychologie: *neurons that fire, are neurons that wire*. Daarmee bedoel ik dat als je bepaalde zenuwcellen stimuleert, er een hele keten wordt geactiveerd. Dit bevordert de zogenaamde neuroplasticiteit, het vermogen van ons brein om nieuwe verbindingen tussen zenuwcellen in verschillende hersengebieden te leggen en te reorganiseren. Door cognitieve inspanning gaat dat wegennetwerk steeds beter functioneren. Zo is de effectiviteit van lezen heel groot. Dit komt omdat het een hele complexe bezigheid is. Je moet letters en woorden onderscheiden, visueel en auditief; je moet van wat je ziet, en de klanken die je al dan niet in gedachten uitspreekt, opeenvolgende zinnen maken; en vervolgens moet je dit alles betekenis geven. Je kunt wel bedenken dat als je leest er heel veel verschillende hersengebieden meedoen en samenwerken. Daarom is lezen enorm goed voor de complete intellectuele ontwikkeling.’

Maakt het voor het brein eigenlijk nog uit wat je leest?

‘Ja, natuurlijk. De handleiding van een of ander keukenapparaat is saai. *Challenge your brain*: een roman is veel interessanter, spannender en meer enerverend om te lezen. Je hebt geen idee wat er dan allemaal tegelijkertijd in de hersenen gebeurt. Fictie raakt aan je emotionele systeem, het doet een beroep op je verbeeldingskracht en op je inlevingsvermogen, en daarmee op meer hersenfuncties. Je kunt rustig stellen, hoe rijker de tekst, hoe groter het effect op de hersenenactiviteit: je moet je realiseren dat er geen unieke leesnetwerken in de hersenen bestaan. Om goed te kunnen lezen heb je ook andere cognitieve vaardigheden nodig. Heel belangrijk bijvoorbeeld zijn de executieve functies van de hersenen, zeg maar de controlefuncties die ervoor zorgen dat je discipline hebt en goed kan plannen, dat je gericht aandacht kan opbrengen, dat je hoofd- en bijzaken van elkaar kan onderscheiden, fouten kan vaststellen en kan terugvallen op je werkgeheugen... Deze executieve functies ontwikkelen zich het sterkst in de eerste tien levensjaren – dan zijn kinderen zeer vatbaar voor prikkels – en groeien door tot de jonge volwassenheid.

Daarom is het zo belangrijk dat je kinderen van jongs af aan moet bijbrengen dat lezen een standaard onderdeel van de dag moet zijn. Leestraining bevordert de cognitieve controle bij kinderen, wat ze weer helpt bij het beter leren lezen... Ja, lezen – het is krachtig. Maar de vraag is, doen we het nog wel echt, of scrollen we alleen maar door de zooi heen?’

Nou?

‘De lockdown heeft het lezen in ieder geval op een positieve manier gestimuleerd, blijkt uit recent Brits onderzoek. Kinderen en jongeren zijn niet alleen meer gaan lezen, ze ontlenen er ook meer plezier aan dan voor de lockdown. Maar of dit blijvend is? Internet heeft de afgelopen decennia in ieder geval een deur naar oppervlakkigheid geopend. Uit een studie die ik onlangs las, blijkt dat we tegenwoordig vooral goed zijn in snel veel informatie tot ons nemen: we zijn vluchtige lezers geworden. Volgens die studie, en je moet daar natuurlijk altijd wat voorzichtig mee zijn, is de manier waarop we internet gebruiken niet goed voor onze hersenen, vooral niet voor de executieve functies. Er is sprake van verminderde aandacht, en ook het werkgeheugen, waar je informatie opslaat, werkt minder goed. Op zich is dit logisch: als je weet dat je een artikel maar eenmalig kan lezen, lees je dit met veel meer diepgang dan als je snel ergens doorheen gaat, in de wetenschap dat je het later altijd nog eens wat secuurder kan lezen. Maar de hersenen willen juist diepgang. Je moet ze laten kraken, zeg ik als neuropsycholoog. Dus niet gemakshalve verder scrollen als je denkt, wat staat daar nou, maar het nog een keer lezen, net zo lang totdat je denkt, ja, nu snap ik het. Lezen is willen begrijpen. Als je veel leest en je denkt goed na over wat je leest, ben je in staat complexer te denken en bouw je meer breinreserve op, wat de kans op ouderdomsziektes als Alzheimer verkleint.’

Maar lezen doe je meestal zittend, terwijl je credo luidt: ‘laait je hersenen niet zitten.’

‘Het gaat om de combinatie van lichamelijke en cognitieve inspanning. Veel bewegen zorgt voor het aanmaken van nieuwe zenuwcellen, zodat er nieuwe structuren in de hersenen bijkomen – terwijl het intensief gebruiken van het verstand, door te lezen, of muziek te maken, helpt die structuren beter te laten functioneren, zoals ik hierboven ook al heb aangegeven. Met het oog op de volksgezondheid is het niet alleen zorgelijk dat we steeds minder bewegen, maar ook dat we zelf steeds minder nadenken. Neem bijvoorbeeld auto’s die zelf achteruit kunnen inparkeeren. Vinden je hersenen dit een goed idee? Nee. Die vinden het fijner als je dit via oog- handcoördinatie zelf doet. Of de Google Maps-stem die mij helpt mijn weg te vinden – vinden de hersenen ook niet fijn: de smartphone is vooral smart voor degene die ze ontwikkeld heeft, niet voor de gebruiker. Bij boeken werkt dit andersom: wie leest, zwengelt zijn hersenen aan en laat ze knetteren. Vanuit het perspectief van ons brein gezien moet je inderdaad zeggen, ja, hersenen willen lezen.’ ●

Breininzichten

In Reading in the Brain (Penguin, 2010) beschrijft de Franse cognitieve neuro-wetenschapper Stanislas Dehaene (gespecialiseerd in numerieke cognitie en de neurale basis van lezen en bewustzijn) hoe het lezen zich historisch ontwikkelde, alsook welke neurologische hersenprocessen zich afspelen als we (leren) lezen. Over ons door de digitale media veranderende leesbrein, schreef de Amerikaanse neurowetenschapper Maryanne Wolf *Reader Come Home; The Reading Brain in the Digital World* (HarperCollins, 2019). Daarin onderzoekt ze de complexe werking van onze hersenen, en hoe en wanneer we digitale technologie moeten gebruiken zonder dat diep lezen hierdoor bedreigd wordt.

Over de neuropsychologische ontwikkeling van kinderen, tieners en (jong)volwassenen in brede zin, biedt de website van hoogleraar Neuropsychologie (VU) Jelle Jolles recente inzichten (jellejolles.nl). Met zijn blogposts over thema's als 'leren & geheugen' en 'onderwijs' hoopt hij 'de kloof tussen wetenschap en (onderwijs)praktijk te verkleinen'. Bekende boeken van zijn hand: *Het tienerbrein* (Amsterdam University Press, 2016) en *Leer je kind kennen; Over ontplooiing, leren denken en het brein* (Uitgeverij Pluim, 2020).

Hersenen willen lezen

Erik Scherder
Athenaeum, € 7,50
(verschijnt 20 juni)

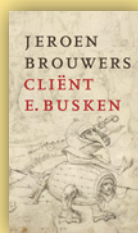

Foto: Michiel Hendryckx

Vlammen, zinderen en tergen

Marieke Lucas Rijneveld met *Mijn lieve gunsteling*, Gerda Blees met *Wij zijn licht*, Erwin Mortier met *De onbevleete*, Merijn de Boer met *De saamhorigheids-groep*, Simone Atangana Bekono met *Confrontaties*, Erwin Mortier met *De onbevleete* en Jeroen Brouwers met *Clïënt E. Busken* – allemaal dongen zij mee naar de Libris Literatuur Prijs 2021. Met zijn verhaal over een dag van zijn hoofdpersoon in een bejaardentehuis, won de laatste. 'Brouwers zuigt je mee in dit verslavende taalcircus,' oordeelde de jury, 'een ware krachttoer, hilarisch en ontluisterend tegelijk. *Clïënt E. Busken* bewijst dat zelfs ogenschijnlijk maar voort wauwelen kan vlammen, zinderen en tergen. Deze unieke verkenning van wat een onbetrouwbare verteller vermag, vormt een schitterende toevoeging aan Brouwers' rijke oeuvre.' Met het winnen van de Libris Literatuur Prijs is *Clïënt E. Busken* automatisch één van de genomineerden voor jongeren-literatuurprijs De Inktaap 2022.

librisprijs.nl/; inktaap.nl

LITERATUUR voor HUISARTS en PATIËNT

In de Culturele Apotheek draait alles om het maken van verbinding tussen literatuur – romans, verhalen, gedichten – en het dagelijkse leven. Afgelopen maart, midden in coronatijd, lanceerde de Culturele Apotheek 'boeken op recept bij de huisarts', een online boekenlijst waarmee huisartsen hun patiënten kunnen wijzen op romans, verhalen en gedichten die (h)erkenning en hoop bieden; boekentips bij kwalen als eenzaamheid, stress, of leven met een chronische aandoening. Geen zelfhulpboeken maar literatuur, omdat die je niet alleen ontspanning, inspiratie en stof tot nadenken biedt, maar je ook kan troosten, je laten lachen om herkenbare misère of je laten ervaren dat je niet de enige bent die ergens last van heeft. Eerder won de Culturele Apotheek de Jan van Luxemburg-prijs voor leesbevordering. Met het prijzengeld werd deze boekenlijst samengesteld, met medewerking van een aantal huisartsen. De lijst is te raadplegen op cultureleapothek.nl/boekenoprecept.

Gamen/ Lezen

In de strijd tegen de ontleding onder jongeren slaan de Leescoalitie en game-ontwikkelaar Ubisoft de handen ineen. 'Readification' heet de nieuwe vorm van leesbevordering die zij hebben ontwikkeld, waarbij populaire games en de bijbehorende fictieve werelden de basis vormen voor nieuwe verhalen. Ronald Giphart en Margje Woodrow schreven speciale

'Verborgen Verhalen' die zich afspelen in de wereld van de populaire game *Assassin's Creed Valhalla*. De 'Verborgen Verhalen' zijn gepubliceerd in de Ubisoft Special-app, een interactief magazine dat iedereen gratis kan downloaden op iOS en Android. Gebruikers lezen daarin over nieuwe games, de bijbehorende verhaallijnen en hun hoofdpersonages. De 'Verborgen Verhalen' zijn verrijkt met visuals, videobeelden en geluidseffecten, en het is mogelijk om tijdens het lezen verdieping en context te krijgen bij historische termen en gebeurtenissen uit het verhaal. Eventueel worden in de toekomst gebruikers na het lezen van de verhalen beloond. De publicatie vormt een pilot, waarbij Stichting Lezen onderzoekt wat het effect is op het lezen en op het imago van lezen.

cpnb.nl/; stichtinglezen.nl

SWEET (?) SIXTEEN

Zestien is een kwetsbare leeftijd. Nog niet kind-af ga je al richting volwassenheid. Maar of je nou nog een brave tiener bent of een baldadige puber, en ongeacht je geboortjaar, zestien zijn is een persoonlijke en tegelijk universele ervaring. Cathelijne Blok (bekend van

onder andere feministisch kunstplatform The TittyMag) en Tatjana Almuli (auteur van *Knap voor een dik meisje*) stelden aan zestien bekende Nederlanders de vraag: hoe zag jouw leven er destijds uit en wat zou je tegen je zestienjarige zelf willen zeggen? De antwoorden van onder anderen Sigrid Kaag, Rocky Hehakaija, Humberto Tan, Kim Holland, Abdelkader Benali en Selma Omari maken van *Zestien* een indringend portret van jongeren in Nederland door vijf decennia heen.

Zestien,
Cathelijne
Blok en
Tatjana
Almuli.
Blossom
Books,
€ 19,99 (15+)

Boekenweek VAN Jongeren

**BESTE
BOEK VOOR
JONGEREN
2021**

Niet meer voor, maar ván jongeren – met een klein woordje verschil vindt dit jaar van 17 tot en met 26 september de Boekenweek van Jongeren plaats. Deze editie, onder de nieuwe naam, wil de CPNB meer jongeren van vijftien tot en met achttien jaar trekken. Met eigen boekentips, hashtags en zelfgekozen influencers bepalen zij mede de inhoud van hun eigen campagne.

Traditiegetrouw wordt bij de aftrap de winnaar bekendgemaakt van de verkiezing Beste Boek voor Jongeren, gekozen door een jongerenjury. De kanshebbers met oorspronkelijk Nederlandstalig werk: Simone Atangana Bekono, *Confrontaties*; Gerwin van der Werf, *Strovvuur*; Ap

Dijksterhuis, *Bart*; Dieuwertje Heuvelings, *Auxiety*; en Splinter Chabot, *Confettiregen*. In de categorie 'vertaald werk': Ruta Sepetys en Aleid van Eekelen-Benders (vert.), *Stilte heeft een eigen stem*; Ursula Poznanski en Pieter Streuker (vert.), *Erebos ontwaakt*; Benedict Wells en Gerda Baardman (vert.), *Op het geniale af*; Mel Darbon en Merel Leene (vert.), *Rosie Jack*; Suzanne Collins en Maria Postema (vert.), *De ballade van slangen en zangvogels*.

Ook volgens vast recept verschijnt *3PAK*, de geschenkbundel met drie verhalen voor jongeren, geschikt voor de bovenbouw van de middelbare school en voor het mbo. Dit jaar zijn *graphic novelist* Aimée de Jongh, en schrijvers Khalid Boudou

en Splinter Chabot de uitverkoren auteurs. Via jeugdbibliotheek.nl kunnen bibliotheekleden *3PAK* online lezen.

De Literatour, waarbij een enthousiast schrijversteam langs honderd scholen trekt om het leesplezier te stimuleren en de kracht van literatuur op authentieke en toegankelijke wijze bespreekbaar te maken, is dit jaar niet gepland tijdens de septemberweek, maar in de tweede helft van het schooljaar: van 14 tot en met 18 februari 2022. Deelnemende schrijvers zijn onder anderen Abdelkader Benali, Khalid Boudou, Raoul de Jong, Aimée de Jongh, Alma Mathijssen, Maren Stoffels en Margje Woodrow. boekenweekvanjongeren.nl

LEZEN IN DE LIFT

Nadat de Onderwijsraad en Raad voor Cultuur in 2019 opriepen tot een leesoffensief en de Leescoalitie dat in 2020 onderstreepte met een manifest, slaan instanties de handen steeds meer ineen. Vier betrokkenen aan het woord.

Gerlien van Dalen
directeur Stichting Lezen

‘Wij constateren dat in Nederland, net als in veel andere landen, de ongelijkheid toeneemt. Op den duur is dat funest voor een samenleving. Goed kunnen lezen is cruciaal. Voor te veel mensen zijn er onvoldoende middelen en ideeën om hen te helpen te leren lezen en mee te doen in onze samenleving. Dit geldt vooral voor jongens, jongeren met een migratieachtergrond, leerlingen op vmbo en mbo. Maar wij constateren ook dat de kwaliteit van het lezen in Nederland op alle niveaus achteruit gaat. Steeds meer mensen spreken zich uit over de matige kwaliteit van de leesvaardigheid in Nederland. En over het feit dat Nederlandse jongeren internationaal gezien het minste plezier hebben in lezen en in hun vrije tijd steeds minder lezen. Het Leesoffensief helpt. Je ziet nu al dat organisaties in bewe-

ging komen. We horen van bibliotheken bijvoorbeeld dat scholen hen nu zelf benaderen om mee te helpen het leesbeleid op school op orde te krijgen. Met campagnes alleen ben je er niet. Om echt iets te veranderen moet er structureel meer aandacht voor lezen en voorlezen komen, 365 dagen per jaar, in alle gelederen van de bevolking. Iedereen die daarin een rol kan spelen wordt opgeroepen die rol te nemen: ouders, onderwijs, kinderopvang, jeugdgezondheidszorg, bibliotheken, boekhandels, leesbevorderingsorganisaties. Maar ook werkgevers en werknemersorganisaties, bestuurders, opleiders... We zien het leesoffensief als een beweging, vanuit die urgentie proberen we met elkaar op diverse manieren en niveaus, geletterdheid, het lezen en het plezier daarin centraal te stellen en naar een hoger niveau te brengen.’

Caroline Heijer
adviseur Educatie Probiblio

‘In het Leesoffensief Noord-Holland begeleidt ProBiblio Bibliotheken in het maken van strategische keuzes, zodat zij samen met het onderwijs en gemeenten in het geweer komen om de dramatische achteruitgang in lezen en taal een halt toe te roepen. Of liever: te kantelen. Gemeenten en onderwijsinstellingen trekken we aan hun jasje, zodat zij de Bibliotheek méér als een vanzelfsprekende samenwerkingspartner gaan zien. De achteruitgang in lezen en taal is een maatschappelijk probleem; Bibliotheken kunnen een oplossing bieden. Wij hebben de kennis, expertise en ervaring, wij weten wat werkt – zie ook BoekStart, de Bibliotheek op school. Het Leesoffensief richt zich vooral op doelgroepen die het in dit verband het moeilijkst hebben: vmbo-leerlingen, jongens en leerlingen met een migratie-achtergrond. In onze aanpak vullen we samen met scholen drie aspecten op een structurele manier in: leerlingen laten kiezen uit een aantrekkelijke collectie; met leerlingen praten over boeken en het ondernemen van leesbevorderende activiteiten; en leerlingen tijd geven om te lezen: de befaamde leesbevorderingsdriehoek van Aidan Chambers. De Bibliotheek op school is goed uitgerold in het primair onderwijs; in het voortgezet onderwijs en het mbo komt het op gang, maar er is écht nog een offensief nodig.’

Karin Westerbeek

raadsadviseur Onderwijsraad

‘Niet voor niets verbonden we het woord “Leesoffensief” aan het advies dat we in 2019 uitbrachten: massief, urgent, belangrijk en samen klinken daarin door. Adviezen van de Onderwijsraad worden niet altijd vanzelfsprekend opgepikt, maar hiermee gebeurt het volop. De urgentie en grootte van het probleem werd dan ook op veel plekken gevoeld en Stichting Lezen, die zich al veel langer met leesproblematiek bezighoudt, hielp de krachten te bundelen. Het is aan het veld én de politiek om een volgende stap te zetten. Elke school moet een goede schoolbibliotheek hebben, alle scholen moeten de mogelijkheid krijgen om aan de Bibliotheek op school mee te doen,

volop ruimte moet er zijn voor leesconsulenten, elke dorpskern moet een bibliotheek hebben met gratis lidmaatschap – en dat kost geld.

De belangrijkste aanbevelingen uit ons advies: overheid, neem de regie, zorg dat initiatieven bij elkaar komen en dat de onderwijs- en cultuurpoot (waar de Bibliotheken onder vallen) van het ministerie van OCW goed samenwerken. Zorg voor een financiële impuls. Schoolbesturen, zorg overal, ook in (v)mbo-scholen, voor goede bibliotheken.

Creëer een leescultuur, niet met rigide leeslijsten, maar rondom leesmotivatie – en plezier. Bibliotheken en scholen, zorg voor een goede samenwerking. Uitgeverijen, zorg voor een divers boekenaanbod zodat er voor ieder kind een boek is. Ouders, ga voorlezen, ook als je kind al kan lezen – niemand moet denken: dit gaat mij niet aan.’

Boudewijn van der Lecq

programmamanager SPN* Jeugd en Onderwijs

‘Het Leesoffensief op zich is niet nieuw, Bibliotheken zijn daar al heel lang mee bezig. Door het advies van de Onderwijsraad en Raad voor Cultuur, kreeg het een enorme impuls. Er is geld vrijgekomen – maar dat is tijdelijk. Met de tienduizend euro die per bibliotheek beschikbaar is gesteld, kun je bij wijze van spreken vijfhonderd boeken kopen, daarmee keer je het tij niet. Om met beperkte middelen iets duurzaam op te bouwen waar mensen beter van worden, moet je slim, strategisch samenwerken. Bibliotheken, het onderwijs inclusief mbo en hbo, gemeentes, provincies: met elkaar moet je het vormgeven. En dat gebeurt ook. In Noord-Brabant bijvoorbeeld, hielden vertegenwoordigers van landelijke organisaties een warm pleidooi voor het belang van lezen bij de aftrap van de Leesoffensief-campagne,

waar wethouders, hoge gemeentebesturen, bestuurders en directeurs van kinderopvang en onderwijs bij aanwezig waren; zij zitten aan de knoppen en kunnen verandering brengen. Vanuit SPN werken we in toenemende mate samen met Stichting Lezen om de programma’s BoekStart en de Bibliotheek op school onderdeel te laten worden van de curricula van pabo’s en mbo’s. Bij het preventief tegengaan van laaggeletterdheid móet je het Leesoffensief ook een plek geven op de opleidingen, anders blijft de kraan druppelen. Kwalitatief goed opgeleide mensen vormen één deel van de oplossing, financiële middelen het andere. Investeren in geletterdheid kost geld, maar er niet in investeren, kost veel meer geld. Hopelijk dringt dat ook door tot het nieuwe kabinet en komt dat duurzaam over de brug.

* Samenwerkende Provinciale Ondersteuningsinstellingen

Leesi! Een oproep tot een leesoffensief is onder andere te vinden op de website van de Onderwijsraad: **onderwijsraad/adviezen.nl**. Het manifest van de Leescoalitie is te vinden op **tijdvooreenleesoffensief.nl**.

“ TAAL IS EEN MOOI RAAKVLAK TUSSEN ZINGEN EN VERTALEN

Tekst en foto
Annemarie Terhell

Lette Vos is zangeres én vertaler, een bijzondere combinatie die in coronatijd gelukkig uitpakt. Terwijl collegazangers de eindjes aan elkaar knopen met coronasteunmaatregelen, werkt zij ijverig door aan haar almaar uitdijende plank vertalingen. De meest recente, *Meisje, vrouw, anders* van de Britse auteur Bernardine Evaristo, is genomineerd voor de Europese Literatuurprijs 2021.

Vertaler is een onzichtbaar beroep waar veel taalgevoel, doorzettingsvermogen, puzzelbereidheid en een lenige geest voor nodig zijn – zo is het beeld. Klopt dat? Best aardig, vindt Lette Vos. Tussen de gestripte muren van haar nieuwe woning vertelt ze over haar dubbele carrière. Laatst stond ze op het podium met de *Johannes Passie* door Cappella Amsterdam, nu werkt ze aan de vertaling van *The Magician*, de nieuwe roman van de Ierse schrijver en literatuurcriticus Colm Tóibín die is gebaseerd op het leven van Thomas Mann. In haar werkkamer staan de boeken die door haar zijn vertaald trots op een rijtje. Ze heeft leuk nieuws: *Meisje, vrouw, anders* van Booker Prize-winnaar Bernardine Evaristo heeft een plekje veroverd op de longlist voor de Europese Literatuurprijs 2021. Het boek bestaat uit twaalf verhalen over heel verschillende karakters, bijna allemaal vrouw en deel uitmakend van een minderheid, die samen een beeld

schetsen van het gecompliceerde leven in het multiculturele Londen.

Was je blij met de nominatie?

‘Ja, heel blij. Het is altijd fijn als een boek dat je zelf zo mooi vindt veel mensen bereikt. Een nominatie brengt aandacht met zich mee – in de pers, in de boekwinkel. Ik merk dat ik daardoor als vertaler wat zichtbaarder begin te worden. Soms krijg ik nu zomaar een mail van een uitgever waar ik nog niet voor heb gewerkt.’

Girl, Woman, Other is geschreven in een vrije versvorm. Wist je meteen dat je dit boek wilde vertalen?

‘Toen ik begon met lezen, dacht ik even: oh, dat wordt lastig. Evaristo heeft een bijzondere schrijfstijl, ze gebruikt geen punten. Elk hoofdstuk vormt één doorlopende zin, alleen onderbroken door komma’s en af en toe een gedachtestreepje. Uiteindelijk bleek het juist een fijne vorm om in te werken. Ik

voelde me vrij als vertaler, omdat het origineel zo associatief is. Het is een meerstemmig verhaal, steeds is een nieuw personage met een geheel eigen toon aan het woord. Ik ben blij dat het is gelukt om dat in de vertaling goed overeind te houden.'

Evaristo was de eerste zwarte vrouw die de Man Booker Prize won. Over het vertalen van het werk van zwarte schrijvers is afgelopen winter veel te doen geweest.

'Dat klopt. Er kwam een discussie op gang rondom de gedichten van Amanda Gorman, men vroeg zich af of Marieke Lucas Rijneveld wel geschikt was om die te vertalen. Ik heb veel werk van zwarte vrouwen vertaald, zoals *Honger* van Roxane Gay en *De reizigers* van Regina Porter. Het leek een rode draad in mijn oeuvre te worden. Ik vond dat juist bijzonder en eervol, maar had me eerder nog niet afgevraagd of er iets mis mee was. De achtergrond van de vertaler was nooit een issue. Pas na alle ophef begon ik mij af te vragen: is het vreemd dat ik dat allemaal gedaan heb? Ik kwam tot de conclusie van niet. Als vertaler ben je getraind om de bedoeling en beleevingswereld van een auteur te zien en die in woorden om te zetten. Mijn persoonlijke afstand tot die wereld hoeft niet zo heel veel uit te maken.'

Waar begon je liefde voor het Engels?

'Ik was altijd al goed in Engels en vond het een prachtige taal. Vrij jong ben ik veel in het Engels gaan lezen. Op de middelbare school werd ik heel erg geraakt door Jane Austen, en door de wat duisterder kanten van de Brontës. Mijn grote voorbeeld was A.S. Byatt. Haar boeken kon ik niet neerleggen omdat ik zo geboeid was door haar taalgebruik, ze gebruikt zoveel lagen. In *Possession*, een van mijn lievelingsboeken, presenteert ze een niet-bestaande dichter die ze volledig heeft gecreëerd met al zijn werk en alle parateksten eromheen, inclusief de brieven die hij heeft gestuurd aan zijn geliefde. Dat vond ik zo intrigerend. Dat je zo'n geloofwaardig personage kunt oproepen met jouw taal.'

Wanneer besloot je vertaler te worden?

'Dat kwam pas veel later. Eerst wilde ik ondertitelaar worden, later werd zangeres mijn droom. Tijdens het voorbereidende jaar op mijn zangoplei-

ding bij het conservatorium begon ik aan de studie Engels. Nieuw in die tijd was de master Literair Vertalen in Utrecht, die trok mij heel erg aan. Na het afronden van mijn bachelor werd ik geselecteerd, het bleek een fantastische opleiding te zijn. Daarna kreeg ik al vrij snel een eerste vertaalopdracht, als duo samen met een gevestigde naam, dat was een gelukkig begin.'

Was het te combineren, een studie aan het conservatorium en zo'n pittige masteropleiding?

'Het betekende twee jaar veel billenknijpen. Elke tien weken veranderde het rooster aan de universiteit, op het conservatorium elk halfjaar. Er was altijd wel iets wat botste. Steeds had ik in mijn hoofd: er zal een moment komen dat ik moet kiezen tussen het vertalen en het zingen. Dat is

niet gebeurd, en nu wil ik ook niet meer kiezen. Zingen is een heel fijne afwisseling van het achter de computer werken. Ik ben blij dat ik beide opleidingen heb gedaan, het heeft me tijdens het afgelopen jaar een heel bijzondere positie gegeven. Veel zangers waren zo jaloers. Zij moesten de afweging maken: moet ik me laten omscholen? Of toch proberen de eindjes aan elkaar te knopen met de Tozo-regeling?'

Speelt taal ook een belangrijke rol als je zingt?

'Enorm. Als zanger ben ik veel bezig met de tekst, die vormt de primaire boodschap die je wil overbrengen. Taal is een mooi raakvlak tussen zingen en vertalen. Ik zing in veel verschillende talen, die ben ik niet allemaal machtig, maar ik ben altijd heel precies met de uitspraak. In het Duits, Italiaans en Frans lukt dat goed, maar bijvoorbeeld in het Russisch zingen is moeilijk. Dan zoek ik een coach. Daarnaast ben ik heel handig geworden in het International Phonetic Alphabet. Als je dat kunt lezen, klinkt zelfs Russisch al heel snel goed.'

Waar ligt voor jou de bijzondere kracht van het Engels en waar die van het Nederlands?

'Het Engels leent zich zo mooi voor het maken van heel lange zingen, vooral door het tegenwoordig deelwoord. Dat is in het Nederlands lastig te handhaven. Daarbij is Engels veel abstracter. Engelsen gebruiken vaak een naamwoordstijl, waar wij een werkwoordconstructie voor zouden gebruiken. Neem de titel *The Sense of an Ending* – dat roept zoveel op. Als je dat letterlijk in het Nederlands vertaalt, blijft er niets van over. Toch vind ik de Nederlandse taal poëtischer; wij gebruiken veel meer beeldspraak in alledaagse dingen. Ik merk dat nu sterk in mijn vertaling van Colm Tóibín. Hij schrijft heel sec, gebruikt weinig woorden. Als ik dat vertaal, kom ik vaak uit op een Nederlandse zegswijze of op een beeldspraak die veel sprekender is.' ●

HET WERK VAN ZWARTE VROUWEN WERD EEN RODE DRAAD IN MIJN OEUVRE

Lette Vos (Gouda, 1992) studeerde Engelse Taal & Cultuur aan de Universiteit Utrecht en de University of Manchester en zang aan het HKU Utrechts Conservatorium. In 2014 ontving zij de talentbeurs Literair Vertalen van het Nederlands Letterenfonds. De masteropleiding Literair Vertalen

rondde ze in 2015 cum laude af. Sindsdien werkt ze als freelance vertaler, als koor- en ensembleszangeres en als junior-docent vertalen en vertaalwetenschap aan de Universiteit Utrecht. Vos vertaalde romans van onder anderen Rose Tremain, Tara Westover, Sara Baume en

Regina Porter. Haar vertaling *Meisje, vrouw, anders* van Bernardine Evaristo is geselecteerd voor de longlist van de Europese Literatuurprijs 2021. Op 29 juni volgt er een shortlist van vijf nominaties; de winnaar wordt bekendgemaakt tijdens het Crossing Border Festival in november.

“EIGENLIJK BEN IK EEN ROMANTICUS

Historicus en presentator van tv-programma *Andere Tijden* Astrid Sy kon als kind uren wegdromen in het verleden en is een veellezers in de ware betekenis van het woord: ‘Geschiedenis bestaat uit verhalen. Daar komt mijn passie voor lezen en vertellen vandaan.’

‘Absoluut. Ja, absoluut ben ik een lezer. Er gaat geen dag voorbij dat ik niet lees. In ieder geval altijd voor ik ga slapen, al snel zowat een uur, maakt niet uit hoe laat ik thuiskom. Meestal zijn dit geen romans. Tenminste, geen eigentijdse romans: het hier en nu vind ik niet erg interessant. Klassiekers uit een bepaalde periode, zoals de achttiende, negentiende eeuw, lees ik wel: ik ben gek op alles wat met geschiedenis te maken heeft, vooral historische non-fictie en biografieën.’

En historische romans?

‘Die dan weer niet; schrijven vanuit een overtuigend historisch perspectief is moeilijk, anachronismen liggen altijd op de loer. Bovendien, een goed geschreven biografie leest als een roman. Die over

de Russische tsaar Peter de Grote bijvoorbeeld, van Robert Massie, een Amerikaanse historicus, die is zo helder van taal, zo beeldend. Massie weet de tsarentijd enorm knap te visualiseren, en brengt de personen echt tot leven. *Eleanor of Aquitaine* van Alison Weir vond ik ook imponerend. Deze biografie las ik voor het eerst toen ik zestien was. Ik was onder de indruk van de kracht van deze middeleeuwse vrouw. Ze was eerst koningin van Frankrijk en later, door haar huwelijk met Henry II, koningin van Engeland. Die politieke rol nam ze heel serieus, waardoor ze in haar eigen tijd – onterecht – werd weggezet als een machtsbeluste heerseres. Dat ik later ben afgestudeerd in de middeleeuwse geschiedenis is geen toeval.’

Tekst Mirjam Noorduijn
Foto Lisa Zilver

Een beslissend boek dus.

‘Misschien – ik weet het niet. Alles wat ik heb gelezen heeft uiteindelijk wel iets toegevoegd en bijgedragen aan wie ik ben. Behalve de boeken die ik voor Nederlands voor de middelbare school moest lezen, die vond ik stom. De verhalen, de verwerkingsopdrachten, allemaal stom. *Gimmick!*, *De aanslag* – [lachend] ik vond er niets aan. Ik heb het altijd vreemd gevonden, zeker als je zelf veel leest, dat je niet zelf mag kiezen welke boeken je op je lijst zet. Nederlandstalige literatuur trekt me gewoon niet. Het is vaak hoogdravend, gekunsteld, ja – voor lyrische poespas ben ik ongevoelig – en altijd moet het over seks en drugs gaan. Ik mis het verhalende: je wordt zelden echt een andere wereld ingetrokken. Dat is voor mij wel een voorwaarde om een boek goed te vinden – dat als je leest je je er niet van bewust bent dat je leest. Er zijn natuurlijk enkele uitzonderingen. *De ontdekking van de hemel* van Harry Mulisch, dat vond ik heel mooi. En Annie M.G. Schmidt heb ik altijd geweldig gevonden. Haar boeken zijn eigenlijk zo’n beetje de enige oorspronkelijk Nederlandstalige kinderboeken die ik gelezen heb.’

Ook geen Thea Beckman, ‘de grande dame van het historische jeugdboek’?

‘Nee, ik ben wel ooit begonnen aan *Kruistocht in spijkerbroek*, maar het pakte me niet. Ik weet niet waarom. Als kind las ik voornamelijk vertaalde titels. Dat kwam denk ik door mijn ouders. Mijn vader las bijna nooit Nederlandstalige boeken. En mijn moeder is half Zweeds, half Fins. Ik herinner me nog goed dat ze me voorlas uit *In het grote bos*, het eerste deel van de boekenserie *Het kleine huis op de prairie*, van Laura Ingalls Wilder. Het was mijn moeders eigen exemplaar dat ze als klein kind had gekregen. Ik zat in bad, een jaar of zes moet ik zijn geweest, en ik vond het prachtig. Ik raakte compleet in de ban van die verhalen en van het leven in het middenwesten van de Verenigde Staten, eind negentiende eeuw. Ik kon er uren over wegdromen. Dat duurde tot ongeveer mijn tiende. [lachend] Niet dat ik niets anders las, hoor. Jules Verne, van hem heb ik ook alles gelezen: *Michael Strogoff*, *de koerier van de tsaar*, dat zich afspeelt tijdens

de inval van de Tataren in tsaristisch Rusland, superspannend. En natuurlijk alle boeken van Astrid Lindgren, wel honderd keer.’

Welke titel van haar is je favoriet?

‘Hmm... moeilijk kiezen. Ik houd vooral heel erg van haar onafhankelijke kinderboekhelden, die zijn vaak slimmer en beter dan de volwassenen. Natuurlijk noem ik dan Pippi Langkous, zij is voor veel kinderen en speciaal meisjes een rolmodel. *Ronja de roversdochter* is ook een tijdje mijn lievelingsboek geweest. Maar als ik er echt eentje moet noemen, dan toch *Michiel van de Hazelhoeve*. Vanwege de nostalgische sfeer die het boek oproept: een sfeer die mij aan mijn grootvader herinnert, de vader van mijn moeder. Hij woonde in Zuid-Zweden, in een rood houten huis, een boerderij op een heuvel. Min of meer waar Astrid Lindgren is opgegroeid en *Michiel van de Hazelhoeve* zich afspeelt. Het eindeloos buiten zijn, het spelen in de bossen, het zwemmen in de meren en de uitgebreide kerstviering: zeer herkenbaar voor mij en mijn familie. Zo leven we als we in ons familiehuis in Finland zijn.’

Behalve Astrid Lindgren herlees ik trouwens sowieso veel kinderclassiekers. Recent nog *Daantje de wereldkampioen* van Roald Dahl. Ja, dat doe ik gewoon voor mijn eigen plezier. En nee, die boeken vallen bij herlezing nooit tegen – bijna nooit. De kinderwereld vind ik een veel leukere wereld om in te verblijven dan die van de volwassenen: alles is nog mogelijk. Daarom schrijf ik zelf ook voor kinderen: ik wil vasthouden aan het kind in mezelf, me kunnen blijven verwonderen. Zoals Astrid Lindgren dit deed. Daarom heb ik haar wel eens mijn grote voorbeeld genoemd. Ik kom pas net kijken met twee titels, maar over zo’n tien jaar hoop ik dat het er meer zijn. Die boeken hoeven niet per se over de Tweede Wereldoorlog te gaan. Dat de Jodenvervolging in *De Brieven Van Mia* en *Noem geen namen* het thema is, komt doordat ik de afgelopen tien jaar me voor verschillende organisaties en musea als onderzoeker intensief heb bezig gehouden met de Holocaust. Daar haal ik nu mijn inspiratie uit. In de toekomst wil ik mijn fantasie meer de vrije loop laten.’

Behalve een lezer dus ook een verhalenverteller?

‘Zeker, ja. Het is terug te voeren op mijn passie voor geschiedenis; die bestaat uit verhalen. Ik zal ook niet snel uitgelezen raken. Er zijn nog zoveel titels en schrijvers waarvan ik weet, die móét ik een keer gelezen hebben. Zoals Virginia Woolf. En *The Satanic Verses* van Salman Rushdie – daar is zoveel over te doen geweest. Maar het hoogst op mijn lijstje staan *Oorlog en vrede* van Tolstoj en *Misdaad en straf* van Dostojevski. Ik voel mij sowieso zeer aangetrokken tot de Russische negentiende eeuw. De literatuur, de muziek, het ballet... de hofcultuur met zijn pracht en praal: die nadruk op de verbeelding, daar houd ik van. [lachend] Eigenlijk ben ik gewoon een enorme romanticus.’ ●

Astrid Sy (Leiden, 1987) studeerde af in middeleeuwse geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam (2014). Door haar werk voor het Holocaust Instituut en Museum Yad Vashem in Israël richtte ze zich steeds meer op de Europees-Joodse geschiedenis en Tweede Wereldoorlog. Tegenwoordig werkt ze onder andere voor het Nationaal Holocaust Museum in wording (Amsterdam), doet ze onderzoek en verzorgt ze educatie voor de Anne Frank Stichting. Sinds november 2019 presenteert ze *Andere Tijden*, het succesvolle geschiedenisprogramma van de NTR en VPRO.

2017 publicatie kinderboek *De Brieven van Mia* (ROSE Stories, 14+)

2018 lancering *Project Ongehoord* (met Studio Noodzaak) – 10-delige documentaireserie voor jongeren over de Holocaust

2019-nu presentator van het succesvolle historische tv-programma *Andere Tijden*

2021 co-schrijver *Bedtijdverhalen voor rebelse meisjes* (ROSE stories, 7+)

2021 publicatie jeugdboek *Noem geen namen* (Luitingh-Sijthoff, 15+)

Een kijkje in het atelier van Pieter van den Heuvel

“ WILLEKEUR MAAKT HET INTERES- SANT

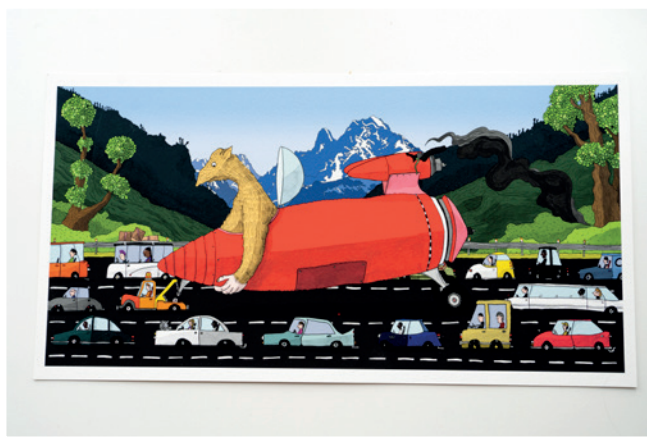
Pieter van den Heuvel verraste vorig jaar met het meterslange uitklapboek *De verhuisdieren*, waarin een stoet dieren een bijzondere verzameling spullen versjouwt. Deze maand verscheen zijn tweede prentenboek *Een toren van koe*, waarin hij een kudde koeien de lucht in laat klimmen.

‘Verwacht niet te veel, “atelier” is een groot woord,’ waarschuwt Pieter van den Heuvel van tevoren. ‘Het is meer een klein kantoor.’ De zijkamer van zijn Haarlemse bovenwoning is bescheiden en hangt vol ingelijste tekeningen. Hij wijst uit het raam naar de kunststof koeien op de speelweide aan de overzijde van de straat. ‘Kinderen stapelden die koeien eens op elkaar,’ vertelt hij. Zo kwam ik op het idee voor *Een toren van koe*, mijn nieuwe boek. Daarin speel ik met een steeds verder uitgezoomd perspectief.’

Bizarre dieren

Van den Heuvel werkt in het dagelijks leven als copywriter en schrijft teksten voor televisie- en radiocommercials. Met plezier. ‘Je bent de hele dag creatief bezig, dat is hartstikke leuk, maar wat ik maak staat altijd in dienst van een opdrachtgever en een boodschap. Een

jaar of tien geleden kreeg ik de behoefte om ook iets persoonlijkers te doen. Ik was helemaal weg van *The Melancholy Death of Oyster Boy* van Tim Burton, een duister boekje met 23 portretten van bizarre wezens. Fantastisch!’ Met Burton in het achterhoofd begon hij aan een serie verhalen op rijm, in het Engels. Over een meisje met een worm op haar hoofd, over dieren die hun belangrijkste lichaamsdeel hadden gebroken. Jarenlang werkte hij aan een almaar uitdagend, fantastisch universum van grillige verhalen met een absurd tintje – een vorm die er bij hem al jong in zat. Hij laat een tekening zien die hij als vijfjarige maakt. Het rijmpje gaat over een schaap, op de tekening zie je een hond. [lachend] ‘Zo’n rijmpje met een onverwachte wending, dat vind ik de meest pure vorm van creativiteit die er is. Gewoon – je tekent en schrijft wat er in je opkomt.’

Pieter van den Heuvel

Omgekeerde piano

Twee jaar geleden begon het te kriebelen. Hij wilde een prentenboek maken en besloot om met zijn portfolio een uitgeverij te benaderen. Gottmer reageerde meteen enthousiast op het idee voor *De verhuisdieren*. Met potlood, aquarelverf en een A4-scanner knutselde hij een vier meter lange dierenoptocht in elkaar. De wolf draagt een schaap en een grote pan op zijn rug, de eland een aap en een omgekeerde piano. Juist die onverwachte combinaties – ‘willekeur’ noemt hij het – maken het interessant. ‘Je blijft nieuwsgierig, je hebt geen idee wat je nu weer tegenkomt.’

Schaduwpartijen

Als tekenaar is Van den Heuvel autodidact. Ideeën voor sfeer of techniek vindt hij in boeken van anderen, zoals de Canadese prentenboekmaker Jon

Klassen: ‘Die geeft je ook zo’n licht grauwig gevoel.’ Bij filmmaker Michael Dudok de Wit ontdekte hij de kracht van schaduwpartijen: ‘Alles wat hij illustreert lijkt getekend met een laaghangende zon. Dat geeft zo’n lange schaduw, echt briljant. Ik heb daar goed naar gekeken. Het heeft mijn tekeningen echt naar een hoger niveau gebracht.’ Ook in *Een toren van koe* vallen de schaduwrandjes op. Terwijl de veestapel zichzelf naar ongekende hoogtes stapelt, passeren de koeien allerlei situaties. Om de alsmaar groeiende toren op de pagina’s te laten passen, zoomt Van den Heuvel steeds verder uit, waardoor kinderen steeds meer van de omgeving kunnen ontdekken. ●

“
Zo’n
lange
schaduw
vind ik
echt
briljant

Pieter van Den Heuvel

(’s-Hertogenbosch, 1986) studeerde aan de Fontys Hogeschool voor Communicatie in Eindhoven. Na zijn afstuderen in 2008 ging hij aan de slag bij een reclamebureau in Amsterdam. Sinds 2014 werkt hij als freelancer. In eigen beheer publiceerde hij *Eleven*, een beeldschone boekje over afscheid met een karakter dat op de eerste bladzijde ontdekt dat ze nog maar elf pagina’s te leven heeft. In 2020 verscheen bij Gottmer zijn prentenboekendebut *De verhuisdieren*. Het werd lovend ontvangen en beleefde al een derde druk. *Een toren van koe* is onlangs verschenen. pietervandenheuvel.com

DIVERSITEIT & DOORZETTEN

Bevlogen leesbevorderaars vertellen over de praktijk. In dit nummer: Joan Windzak, pleitbezorger voor diversiteit en Naomi Smits, leerkracht, leescoördinator en auteur.

Tekst
Eva Gerrits

Naomi Smits is leerkracht groep acht en leescoördinator, Driekoningenschool, De Meern. Ook publiceerde ze *Eh... juf, hoe krijg je eigenlijk kinderen?*, haar gebundelde onderwijscolumns uit *Trouw*; en *Juf Naomi klappt uit de school*, haar visie op beter onderwijs, met adviezen, aanbevelingen en tips.

‘Het is gek dat het basiscurriculum op pabo’s niet gestandaardiseerd is. Werken met degelijke vakliteratuur en het leren geven van goede instructies zou verankerd moeten zijn, net als grammaticalesen en het vak jeugdliteratuur. Het kwalitatieve lerarentekort is zorgwekkend. Klakkeloos lesmethodes volgen, daarmee bereik je kinderen niet. Als leerkracht moet je boven de lesstof kunnen staan, zelf kennis blijven verzamelen. Kinderboeken lezen, weten wat er is, hoort bij het goed willen uitoefenen van je vak, het kweken van beroepstrots. Niks is zo prachtig als kinderen leren lezen én aan het lezen houden. Daarvoor zijn enthousiasme en kunde nodig. Als je zelf niet van lezen

houdt, hoe wil je dan de liefde ervoor overbrengen op kinderen? Enthousiasme, eisen stellen en doorzetten – mijn ervaring is dat je daarmee ook “leeshaters” kunt bekeren. Bij klassikaal lezen let ik erop of een kind snapt wat het leest, wat een personage voelt, zodat leerlingen zich door het verhaal kunnen laten meeslepen. Hetzelfde boek betrek ik ook bij close reading, soms halen we de moeilijke woorden eruit bij spelling. Ik gebruik verder een keuzelijst met jeugdliteratuur. Als leerlingen iets niet leuk vinden, kunnen we een keuzegesprekje voeren, maar pas nadat ze het minstens vijf bladzijden hebben geprobeerd – je moet ergens doorheen als je boeken of genres nog niet kent. Daarna volgt een boekpromotie: pitchten wat iedereen zou moeten lezen. Een leerling had er een poster bijgemaakt, een ander een podcast – superleuk. En, heel belangrijk: we praten over boeken. Kinderen moeten zelf het verband gaan zien: dat er door lezen een wereld voor je opengaat en je er ook beter door wordt op school.’ ●

Joan Windzak is oprichter van EduCulture, een fysieke boekhandel en website (educulture.nl) gespecialiseerd in kinderboeken met diversiteit. ‘Als kind las ik heel veel. Mijn oom stuurde regelmatig titels vanuit Nederland: *De olijke tweeling*, *De kameleon...* voor mij, woonachtig in Suriname, een fascinerende blik in een andere wereld. Thuis had ik een bibliotheekje ingericht voor buurtkinderen. Boeken en iets voor kinderen betekenen zat er al vroeg in. Op mijn negentiende ging ik psychologie studeren in Nederland. Tijdens een onderzoek naar lezen en meertaligheid ontdekte ik dat er haast geen diverse boeken bestonden, dus ging ik een online cursus volgen om een uitgeverij te beginnen. Nog voor het zover kwam, organiseerde stadsdeel Amsterdam Zuidoost een prijsvraag, in 2004: bedenk een plan voor de buitenruimte. Mijn idee: een groots opgezet boeken- en verhalenfestival in het Bijlmerpark. Ik won en het festival keerde uiteindelijk jaarlijks terug.

Sinds drie jaar run ik EduCulture. Het titelaanbod met diversiteit en inclusiviteit is inmiddels verbeterd. Ook mijn eigen blik is verbreed: had ik eerst vooral boeken met kinderen met een kleurtje op voorraad, nu ook over kinderen met een beperking, met twee vaders of moeders, enzovoort. Maar er zijn nog weinig personages van een andere niet-witte afkomst dan Afro-Amerikaans. En soms wordt het kleurtje er zonder wezenlijke betekenis voor het verhaal in gefietst. Als je wil dat kinderen diversiteit normaal vinden: een podium geven aan wie buiten de norm valt en kinderen leren kijken door hun ogen. Ik zou nog meer willen doen. Lespakketten ontwikkelen bijvoorbeeld, om in het onderwijs meer uit diverse kinderboeken te halen. Op terloopse wijze, zonder het zwaar te maken. En filialen starten in andere steden. Nee, beter nog: overbodig worden omdat alle boekhandels vanzelfsprekend inclusief zijn. Daar moet nog veel voor gebeuren.’ ●

Foto: Merlijn Doornemik

COLUMN

Lieke Marsman (1990, 's-Hertogenbosch) is schrijver, dichter en filosoof. Haar poëziedebuut *Wat ik mijzelf graag voorhoud* (2011) werd bekroond met de C. Buddingh' prijs en haar geëngageerde debuutroman *Het tegenovergestelde van een mens* (2017) werd genomineerd voor de ECI Literatuurprijs. Bij haar aanstelling tot Dichter des Vaderlands 2021-2022 verscheen *In mijn mand* (2021) waarin zij dicht over grote thema's die haar bezighouden, zoals omgaan met ziekte en de plek van de dood in een mensenleven.

Taal versus tirannie

De afgelopen jaren is keer op keer gebleken hoezeer kunst en cultuur onderaan de lijstjes van bewindslieden bungelen. De huidige generatie bewindslieden is dan ook zelden op literair taalgebruik te betrappen. De taal van de politiek is de neoliberale taal van managers: taal is er om te verhullen, om verantwoordelijkheid af te schuiven op deelcommissies of, in campagnetijd, om mensen over te halen tot stemmen, zonder daarbij al te veel inhoudelijke beloftes te doen. Wie onze demissionaire premier de afgelopen tijd bezig heeft gezien, is aan dat verhullen maar weer eens herinnerd.

Literaire tekst is essentieel voor een democratisch klimaat waarin de overheid haar mensen dient

Het mag niemand verbazen dat in een wereld waarin de taal op z'n best een middel is, maar nooit een doel op zich, de liefde voor taal rap afneemt. Gek genoeg maken partijen van rechts tot links zich hier zorgen over. Eens in de zoveel tijd laait er zelfs in de politiek een discussie op: 'Wat kunnen we doen om kinderen weer aan het lezen te krijgen?' Het antwoord dat volgt omhelst vaak een benadering van onderaf: wat kunnen we doen om één kind aan het lezen te krijgen? Een iPad? Een nieuwe lesmethode? Een rap? De hoop die daarin doorklinkt: als we maar een verandering in kind-per-kind teweeg kunnen brengen, volgt er vanzelf weer een klimaat waarin taal waardevol is. Het is een mooie gedachte, maar het is heel moeilijk voor een kind om van een taal te gaan houden als ze opgroeit in een maatschappij die het beste wat die taal te bieden heeft veracht.

Neem de poëzie. Een gedicht pretendeert geen kennis te bevatten, de betekenis is meerduidelijk en het is heel lastig er een prijskaartje aan te hangen. Onze kenniseconomie kan niets met poëzie. Maar, zoals ik onlangs in de *NRC* al betoogd heb: een kenniseconomie zonder bloeiende geesteswetenschappen is geen knip voor de neus waard. Een kenniseconomie zonder bloeiende geesteswetenschappen is namelijk gedoemd om menselijke waarden uit het oog te verliezen, waarna die mensen in opstand zullen komen. Op den duur heeft zo'n enge definitie van 'kenniseconomie' bovendien óók gevolgen voor de taalbeheersing van kinderen. In een maatschappelijk klimaat waarin alles wat geen direct nut heeft wordt uitgeschakeld, gaat geen enkel kind leren spellen, hoeveel fokschapen je er ook aan de wolkrulletjes bijtrekt.

Ik hoop dat Stichting Lezen het gesprek breed durft te voeren: lezen is niet alleen noodzakelijk met het oog op persoonlijke groei van de lezer, met het oog op minder dt-fouten, of met het oog op een winstgevende boekensector; de literaire tekst is van essentieel belang voor een gezond democratisch klimaat waarin de overheid niet haar bedrijven, maar eerst en vooral haar mensen dient. Tot die tijd is ieder gedicht gelukkig per definitie een kleine verzetsdaad tegen de rendementsverslaving van deze tijd. Of, zoals Joseph Brodsky het in zijn essay 'Om een schim te pleziëren' zo mooi schreef:

'Indien een dichter al een plicht heeft tegenover de maatschappij, dan is het de plicht goed te schrijven. Omdat hij in de minderheid is, heeft hij geen andere keus. Vervult hij deze plicht niet, dan raakt hij in vergetelheid. De maatschappij heeft van haar kant geen plicht tegenover de dichter. Per definitie een meerderheid, meent de maatschappij van zichzelf dat zij wel wat anders te doen heeft dan poëzie lezen, hoe goed die ook geschreven is. Dat zij hier in gebreke blijft, heeft tot gevolg dat ze vervalt tot een niveau van taalgebruik dat haar tot een dankbare prooi maakt voor een demagoog of een tiran.' ●

JUNI

23 JUNI

6-12 jaar

Bekendmaking Prijs van de Nederlandse Kinderjury kinderboekenweek.nl
De twee boeken met de meeste stemmen (6-9 jaar en 10-12 jaar) krijgen de Prijs van de Nederlandse Kinderjury. Het Kinderboekenweek Leesteam heeft dit jaar campagne gevoerd voor de Kinderjury.

23 JUNI

12-16 jaar

Finale verhalenwedstrijd Er Was Eens, vmbo.ewaseens.nl

29 JUNI T/M 1 JULI

London Book Fair online editie londonbookfair.co.uk

JULI

4 JULI

4-10 jaar

Het Mooie Kinderboekenfestival locatie Amsterdam kinderboekenfestival.nl

7 JULI

15-18 jaar

Finale Er Was Eens, mbo erwaseens.nl

AUGUSTUS

17 TOT 19 AUG

IFLA World Library and Information Congress (WLIC) ifla.org

SEPTEMBER

2 T/M 4 SEPT

Read My World Festival readmyworld.nl

6 T/M 12 SEPT

Week van Lezen en Schrijven lezenenschrijven.nl

11 SEPT

Uitreiking Hebban Debuutprijs hebban.nl

17 T/M 26 SEPT

15-18 jaar

Boekenweek van Jongeren boekenweekvanjongeren.nl

Ruim honderdduizend leerlingen in de bovenbouw krijgen deze maand 3PAK cadeau. Het geschenk van de Boekenweek van Jongeren is dit jaar geschreven door Splinter Chabot, Khalid Boudou en graphic novelmaker Aimée de Jongh.

18 SEPT

12-15 jaar

Uitreiking Thea Beckmanprijs in Archeon archeon.nl

De Thea Beckmanprijs voor het beste historische jeugdboek wordt jaarlijks toegekend door een vakjury; een jongerenjury kiest uit de vijf nominaties de winnaar van de Jonge Beckman. De strijd gaat dit jaar tussen de volgende titels:

OKTOBER

1 OKT

vanaf 15 jaar

Deadline Write Now!

de schrijfwedstrijd voor jong talent writenow.nu

2 T/M 9 OKT

Week van het Nederlands weekvanhetnederlands.org

20 OKT

Bekendmaking nominaties NS Publieksprijs nspublieksprijs.nl

Boekentips via de BoekStart app

De BoekStartapp heeft een update gekregen, waarmee je altijd en overal boekentips kunt zien. Hij toont de nieuwste boeken voor jonge kinderen en een persoonlijke leeslijst in een fraai vormgegeven widget. Met deze widget ziet u in een oogopslag de info van de BoekStartapp zonder dat u de app speciaal hoeft te openen. Download de app gratis uit de appstore van Apple of playstore van Google.

Zo werkt de widget:

- Veeg (op een Iphone) naar rechts op het eerste scherm, ga naar de 'Vandaag' weergave. Houdt daar een leeg vlak of een bestaande widget ingedrukt tot alles gaat trillen op de bekende wijze.
- Bovenaan het scherm verschijnt 'Voeg toe +', klik daarop.
- Zoek de BoekStartapp (die moet al wel

geïnstalleerd zijn) en kies de juiste opties. Je kunt hier aangeven welke boekjes je wil zien in de widget (baby, dreumes, peuter, kleuter, Fries of persoonlijke favorieten).

- Daarna kun je de widget naar elke gewenste plek op je telefoon slepen. Zo heb je de nieuwste boekentips altijd goed zichtbaar bij de hand.

Kijk voor alle projecten van Stichting Lezen op lezen.nl

Lezen
STICHTING LEZEN